

Galimi atlygio modeliai kūrėjams už jų turinio panaudojimą dirbtinio intelekto sistemose

Projekto vadovė: Agnė Mikštienė, Kurk Lietuvai

agne.mikstiene@kurklit.lt

Projekto savininkė: Živilė Plyčiuraitė Plyčiūtė, LRKM

2024 m. sausis

Jei tavęs nerandu Google – tavęs nėra,
Jei tavęs negirdžiu Spotify – tavęs nėra,
Jei tavęs necituoja ChatGPT – tavęs nėra.

Skaitmeninėse džiunglėse, kūryba - neoninis ženklas,
Kuriame kiekvienas bitas, kiekvienas pixelis - istoriją kuria.
Autorinės teisės – naujo žaidimo taisyklės,
Kurios apšviečia menininką duomenuotame danguje.

Agnė Mikštienė ir Chatgpt,

Švenčionėliai ir skaitmeninė erdvė

2023 m. gruodžio 12 d.

Turinys

Sąvokos	4
Santrauka	5
• Problema.....	5
• Sprendimas.....	5
• Analizės tikslas.....	5
Metodologija.....	5
Pagrindinės išvados ir rezultatai.....	6
Reikalingų tyrimų ir veiksmų gairės.....	6
Įvadas	7
Atlygio modelių palyginimo lentelė	10
Individualūs atlygio modeliai	11
Pajamų dalijimosi modelis.....	12
Autorinių honorarų modelis.....	12
Fondo modelis.....	12
Galimi individualių atlygio modelių pavyzdžiai.....	12
Galimi individualių atlygio modelių deriniai.....	13
Individualių atlygio modelių SWOT analizė.....	14
Centralizuoti atlygio modeliai	15
Duomenų rinkinių platforma	15
Preliminarus duomenų rinkinių platformos veikimo principo pavyzdys.....	17
Licencijavimo rūšies nustatymo veiksmų plano pavyzdys.....	19
Duomenų rinkinių platformos SWOT analizė.....	22
Kompensacinio atlyginimo pritaikymas	23
Preliminarūs žingsniai siekiant išspręsti kliuvinius, taikant kompensacinio atlygio modelį rinkti mokestį ir iš DI kompanijų.....	24
Pavyzdys: kompensacinio atlyginimo surinkto 2022 m. paskirstymas.....	25
Kompensacinio atlyginimo pritaikymo SWOT analizė.....	27
AGATA komentaras.....	27
Išvados	28
Rekomendacijos	30
Papildomi tyrimai ir analizės.....	30
Teisinis įpareigojimas mokėti atlygį.....	31
Preliminarus 9 žingsnių planas.....	31
Priedas	32

Kitų šalių veiksmai	32
Prancūzija	32
JAV	32
Universalios bazinės pajamos	32
Analizėje naudoti šaltiniai ir jų santraukos.....	33
Doktorantas Artha Dermawan and Dr. Péter Mezei: „Dirbtinis intelektas ir konsensu grįstas atlyginimo režimas Pietryčių Azijoje“	33
Dr. Rita Matulionytė: „Generatyvinis dirbtinis intelektas ir autorių teisės: išimtis, kompensacija ar abu?“	33
Prof. Nicola Lucchi: „ChatGPT: Atvejo studija dėl autorių teisių iššūkių generatyvinio dirbtinio intelekto sistemoms“	34
Prof. Christophe Geiger ir Dr. Vincenzo Iaia „Pamirštas Kūrėjas: link statutinės atlygio teisės mašininio mokymosi generatyviam dirbtiniam intelektui“	35
„Creative commons“ licencijos	36
Šaltiniai.....	37

Sąvokos

- **Dirbtinis intelektas (DI)** – „Dirbtinis intelektas yra mašinos gebėjimas, kuris yra panašus į žmonių galimybes, tokias kaip argumentavimas, mokymasis, planavimas ir kūrybiškumas.“¹
- **Dirbtinis intelektas (DI) šioje analizėje** referuoja į DI pagrindu veikiančias sistemas, daugiausia bus kalbama apie generatyvinį DI, bet atlygio modelių taikymas gali apimti ir platesnį DI įrankių lauką, todėl pasirinkta kalbėti apie DI plačiaja prasme.
- **Generatyvinis dirbtinis intelektas (GDI)** – „dirbtinio intelekto (DI) šaka, orientuota į duomenų generavimą. Tai apima tekstų, vaizdų, garsų ar kitų duomenų tipų kūrimą, remiantis mokymosi iš didelių duomenų rinkinių principu. Šios sistemos sugeba sukurti naują turinį, kuris atrodo natūralus ar įtikinamas.“²
- **Bendrosios paskirties dirbtinio intelekto sistemos** – „dirbtinio intelekto sistemos, turinčios platų galimų naudojimo būdų spektrą, tiek numatytų, tiek nenumatytų kūrėjų. Jos gali būti taikomos įvairioms užduotims skirtingose srityse atlikti, dažnai nereikalaujant esminių modifikacijų ar smulkaus derinimo.“³
- **Komercinis naudojimas** – tikslams „kuriais siekiama tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos“.⁴
- **Nekomercinis naudojimas** – „neskirtas ir nenukreiptas į komercinės naudos ar piniginio atlygio gavimą“.⁵
- **Centralizuotas atlygio modelis** – atlyginimas mokamas iš centralizuoto šaltinio, pavyzdžiui, per organizaciją ar instituciją, kuri administruoja ir paskirsto lėšas nustatytu būdu. Pavyzdys – [kompensacinis atlyginimas autoriams](#) Lietuvoje.
- **Individualus atlygio modelis** – atlyginimas mokamas tiesiogiai autoriams arba kūrėjams už jų darbą, remiantis individualiomis sutartimis ar susitarimais. Pavyzdys – sutartis tarp rašytojo ir leidyklos dėl naujos knygos išleidimo.
- **„Creative Commons“** – „licencija yra lyg sutartis dėl objekto naudojimo sąlygų tarp asmens, paženklusio objektą (autorius, ženklinančios institucijos ar kt.), ir internete objektą radusio naudotojo.“⁶
- **Tekstų ir duomenų gavyba** – „bet koks automatizuotas analitinis metodas, kuriuo siekiama analizuoti skaitmeninės formos tekstą ir duomenis, kad būtų gauta informacijos, kuri apimtų modelius, tendencijas ir koreliacijas, bet ne tik.“⁷
- **Išmanieji kontraktai „smart contract“** – „kompiuterinė programa, naudojama sutarties ar jos dalies automatizuotam vykdymui, naudojant elektroninių duomenų įrašų seką ir užtikrinant jų vientisumą bei jų chronologinės tvarkos tikslumą.“⁸

¹ Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas, Europos Parlamentas, [Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas? | Naujienos | Europos Parlamentas \(europa.eu\)](#), 2023 birželio 27 d., p. 27 d., p. 2

² Chatgpt atsakymas į užklausą, „kas yra generatyvinis dirbtinis intelektas“, [Introducing ChatGPT \(openai.com\)](#), atsakymas į užklausą pateiktas 2023 gruodžio 11 d.

³ General-purpose AI (GPAI), credo.ai, [Credo AI -](#)

⁴ Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas, Skaitmeninio turinio ženklavimo žinynas ir įrankiai, [Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas? | SKAITMENINIO TURINIO ŽENKLINIMO \(Inb.lt\)](#)

⁵ Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas, Skaitmeninio turinio ženklavimo žinynas ir įrankiai, [Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas? | SKAITMENINIO TURINIO ŽENKLINIMO \(Inb.lt\)](#)

⁶ Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas, Skaitmeninio turinio ženklavimo žinynas ir įrankiai, [CC BY | SKAITMENINIO TURINIO ŽENKLINIMO \(Inb.lt\)](#)

⁷ Europos parlamento ir tarybos direktyva (ES) 2019/790, [Direktyva - 2019/790 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#) 2019 m. balandžio 17 d., p. 21

⁸ The European Data Act, [The European Data Act \(eu-data-act.com\)](#)

Santrauka

Ši analizė – tai „Kurk Lietuvai“ projekto „[Dirbtinis intelektas ir kūrėjų problematika – koks Kultūros ministerijos vaidmuo?](#)“ tęsinys. Projekto metu buvo identifikuota problema ir reikalingas sprendimas.

- **Problema:** dirbtinio intelekto (toliau – DI) kompanijos dažniausiai neatlygina kūrėjams už jų turinio panaudojimą DI sistemose.
- **Sprendimas:** identifikuoti tinkamą atlygio modelį ir, nustačius aiškius ir skaidrius standartus bei procedūras, įpareigoti DI kompanijas mokėti atlygį kūrėjams už jų turinio panaudojimą DI sistemose.
- **Analizės tikslas:** aprašyti galimus atlygio kūrėjams modelius ir teikti rekomendaciją dėl tolimesnių žingsnių.

Šiame darbe išsamiai yra analizuojami skirtingi atlygio modeliai, skirti atlyginti kūrėjams už jų turinio naudojimą DI sistemose. Analizė pradedama trumpa DI technologijų ir jų poveikio kūrybiniam sektoriui apžvalga, pabrėžiant generatyvinio dirbtinio intelekto (toliau – GDI) technologijų naudojimą ir jų iššūkius autorių teisių srityje. Plačiau apie tai: [Esamos situacijos analizėje](#) ir [Užsienio šalių ir organizacijų praktikų apžvalgoje](#).

Analizė apima individualius ir centralizuotus atlygio modelius:

- individualūs:
 - pajamų dalijimosi;
 - autorinių honorarų;
 - fondo;
 - (galima įvairi jų kombinacija).
- centralizuoti:
 - duomenų rinkinių platforma;
 - kompensacinio atlyginimo pritaikymas.

Metodologija

Siekiant atlygio modelius aprašyti objektyviai, į atlygio modelius yra žvelgiama iš įvairių kampų:

- SWOT analizė: išsamiai atlikta, nagrinėjant stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes siūlomiems atlygio modeliams;
- lyginamoji analizė: skirtingi atlygio modeliai yra palyginami tarpusavyje, siekiant išryškinti jų privalumus ir trūkumus, taip pat palyginant centralizuotus modelius su panašiu principu Lietuvoje veikiančiais modeliais;
- teisinė ir politinė analizė: nagrinėjami teisiniai ir politiniai aspektai, susiję su autorių teisių apsauga DI sistemose, įtraukiant Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktus (reglamentus, direktyvas), remiamasi kitų valstybių teisėkūros pavyzdžiais ir kitais svarbiais dokumentais;
- pasiūlymai ir rekomenduojami veiksmai: dokumente išdėstyti argumentai dėl panašiai veikiančių atlygio modelių pritaikymo, teikiamos rekomendacijos atlikti būtinus papildomus tyrimus ir analizes, siūlomas preliminarus 9 žingsnių planas;
- ekonominių perspektyvų analizė: įtraukiamos diskusijos apie ekonomines galimybes, susijusias su kūrėjų turinio naudojimu DI sistemose.

Pagrindinės išvados ir rezultatai

Analizė parodė, kad individualūs atlygio modeliai siūlo personalizuotą santykį tarp kompanijų ir kūrėjų, bet gali kilti neaiškumų dėl atlygio sąlygų sąžiningumo visų autorių teisių turėtojų atžvilgiu. Centralizuoti modeliai pasižymi universaliu požiūriu ir skaidrumu, atsižvelgiant į kūrėjus, tačiau reikalauja didelių pirminių investicijų: finansinių ir žmogiškųjų išteklių, politinės valios, teisinių pakeitimų, tarptautinio bendradarbiavimo bei išsamios mokslinės analizės.

Rekomenduojama, kad politikos formuotojai numatytų teisinį įpareigojimą DI įrankius kuriančioms kompanijoms mokėti sąžiningą atlygį. Taip pat svarbu atsižvelgti į skirtingų DI modelių paskirtį. Tinkamo atlygio modelio pasirinkimas turės ilgalaikį poveikį kūrėjų bendruomenėms ir kultūrinei industrijai, todėl būtina siekti kūrėjų ir DI kompanijų sinergijos.

Svarbu pabrėžti, kad dauguma DI sistemų yra kuriamos ir jas naudojančios kompanijos yra registruojamos ne Lietuvoje ir net ne ES. Tad dar vienas itin svarbus momentas sėkmingam pasirinkto modelio įgyvendinimui – yra idėjų palaikančių partnerių suradimas tarp kitų ES šalių bei gerojo pavyzdžio pristatymo bei derybų metu pasiektas sutarimas ir sprendimas ES lygmenyje. Tai užtikrintų reikalingą tarptautinių ryšių reguliavimą ir DI kompanijas įpareigotų paisyti reikalavimo taikyti atlygį kūrėjams už jų turinio panaudojimą DI sistemose.

Reikalingų tyrimų ir veiksmų gairės

Šioje analizėje pabrėžiama, jog reikalingi išsamūs papildomi tyrimai, kurie apimtų ekonominės aplinkos, teisinės sistemos, kultūros ir socialinės sferos bei technologinių naujovių aspektus. Šie tyrimai turėtų būti atliekami bendradarbiaujant su ekspertais iš įvairių sričių, įtraukiant atitinkamas institucijas-partnerius. Išsamių analizių tikslas – užtikrinti, kad būsiami atlygio modeliai būtų suderinti su esminiais veiksniais, kurie skatina kultūros augimą, inovacijas ir užtikrina teisingą atlygį kūrėjams.

Įvadas

GDI mokymams reikalingi dideli kiekiai duomenų yra pasiekiami įvairiais būdais. Smith.ai išskiria šiuos⁹:

interneto svetainių nuskaitymas ir naršymas (web scraping and crawling);

- viešieji duomenų rinkiniai (public data sets);
- „minios“ šaltinių naudojimas (crowdsourcing);
- sintetinių duomenų generavimas (synthetic data generation);
- klientų duomenys (customer data);
- vartotojų generuojamas turinys (user-generated content).

Nerimą ir nesąžiningumo pojūtį kelia tai, kad aukščiau išvardintais metodais renkami duomenys dažnai „pasigauna“ ir autorių teise saugomą turinį. Jis, lygiai taip pat, kaip ir atviras turinys yra naudojamas mokyti įvairias DI sistemas. OpenAI taip pat teigia esą „neįmanoma sukurti dirbtinio intelekto įrankių, tokių kaip ChatGPT, be autorių teisių saugomos medžiagos“¹⁰. O šiomis sistemomis vėliau yra generuojamas turinys, kuris gali būti naudojamas tiek nekomerciniais, tiek komerciniais tikslais.

GDI staigiai išpopuliarėjo su Chatgpt pasirodymu 2022 m. lapkritį (prognozuojama, kad iki 2032 m. GDI rinka sieks \$1.3 trln.¹¹). Tuo metu įvairių sričių specialistai, smalsuoliai, menininkai, kopijuotojai ir kiti puolė domėtis GDI galimybėmis ir greitai buvo suvokta, kad tai itin pažangi technologija, kuri iš esmės keičia tai, kaip mes atliekame savo darbo funkcijas. Pasak [McKinsey](#) ataskaitos, GDI turi potencialą automatizuoti užduotis, kurias atlikti užtrunka 60-70% viso darbo laiko.¹²

Kalbant konkrečiai apie kūrybinį sektorių, Pasaulio ekonomikos forumo ataskaita teigia, kad augmentizuota ir/ar automatizuota bus iki 72% redaktorių ir iki 76% vertėjų darbo užduočių¹³. Prognozuojama esą pasaulinė GDI muzikos rinka nuo 2022 m. iki 2032 m. išaugs nuo \$229 mln. iki \$2,6 mlrd.¹⁴, o globali žaidimų GDI rinka – nuo \$992 mln. 2022 m. iki \$7,1 mlrd. 2032 m.¹⁵

2018 m. „Kurk Lietuviai“¹⁶ komanda kartu su Ekonomikos ir inovacijų ministerija parengta [Lietuvos dirbtinio intelekto strategija](#) teigia esą DI „atneš pakeitimus darbo rinkoje ir sumažins rutininių, nekūrybinių darbo užduočių skaičių“¹⁷. Reikia pripažinti, kad rengiant strategiją tuo metu dar nebuvo galima numatyti tokio spartaus GDI proveržio atliekant kūrybines užduotis. 2023 m. gruodžio mėn. Seimo Ateities komiteto įsteigta DI darbo

⁹ Where Do Generative AI Models Source Their Data & Information, smith.ai, [Where Do Generative AI Models Source Their Data & Information? | Smith.ai](#), 2023 lapkritis

¹⁰ Impossible' to create AI tools like ChatGPT without copyrighted material, OpenAI says, The Guardian, ['Impossible' to create AI tools like ChatGPT without copyrighted material. OpenAI says | OpenAI | The Guardian \(ampproject.org\)](#), 2024 sausio 8 d.

¹¹ Generative AI to Become a \$1.3 Trillion Market by 2032, Research Finds, Bloomberg, [Generative AI to Become a \\$1.3 Trillion Market by 2032. Research Finds | Press | Bloomberg LP](#), 2023 birželio 1 d.

¹² The economic potential of generative AI: The next productivity frontier, [Economic potential of generative AI | McKinsey](#), 2023 m. birželio 14 d., p. 5.

¹³ Jobs of Tomorrow: Large Language Models and Jobs, WEF, [WEF Jobs of Tomorrow Generative AI 2023.pdf \(weforum.org\)](#), 2023 lapkritis, p. 11

¹⁴ Generative AI in Music Market to Reach Valuation of USD 2.6 Bn at CAGR of 28.6% by 2032, GlobeNewswire, [Generative AI in Music Market to Reach Valuation of USD 2.6 \(globenewswire.com\)](#), 2023 balandžio 3 d.

¹⁵ 89 AI in Gaming Statistics You Need to Know – Games, Studios & More, Business 2 Community, [90+ AI in Gaming Statistics Updated for December 2023 \(business2community.com\)](#), 2023 rugsėjo 29 d.

¹⁶ Dirbtinio intelekto (DI) strategija ir įgyvendinimas, Kurk Lietuvai, [Dirbtinio intelekto \(DI\) strategija ir įgyvendinimas • Kurk Lietuvai \(kurklit.lt\)](#), 2018 m.

¹⁷ Lietuvos Dirbtinio intelekto strategija, [DI strategija LT\(1\).pdf \(lr.lt\)](#), 2018 m., p. 12

grupė, kaip vieno iš planuojamų darbų, taip pat imsis „iš naujo įvertinti 2018 m. Lietuvos dirbtinio intelekto strategiją“¹⁸.

Pasitelkus GDI įrankius jau įmanoma sukurti aukštos meninės vertės produktą, kuris gali laimėti prestižiniuose konkursuose ([Sony award](#)¹⁹ atvejis, kuomet fotografijų konkurse laimėjo GDI sukurtas vaizdas) arba nepastebimai užimti rašytojo vietą ([Tomas Maagi](#)²⁰ atvejis, kuomet DI kurtas literatūros kūrinys pristatytas, kaip kurtas žmogaus, nesukeliant dvejonų dėl autentiškumo).

Turint omeny šį ir daugelį kitų kūrybinių GDI panaudos atvejų ir iš to kylančių klausimų bei problematikos (daugiau įžvalgų galima rasti [Esamos situacijos analizėje](#) ir [Užsienio šalių ir organizacijų praktikų apžvalgoje](#)), pasaulyje ėmė virti kompensacijų už turinio panaudą „karai“.²¹ Siekiant apsaugoti autorių teise saugomą turinį kai kurie kūrėjai pradėjo netgi „nuodyti“ savo skaitmeninį turinį (data poisoning²²), kurie patekė į DI sistemas jas klaidina ir išmoko DI generuoti nenuspėjamą ir neteisingą išvestinį rezultatą.

Kūrėjai, menininkai, atlikėjai ir leidėjai reikalauja, kad būtų prašoma jų leidimo naudoti jų autorių teise saugomą turinį DI mokymams. Reikalauja, kad už tai jiems būtų mokamas atitinkamas atlygis. Ir nors dar niekur pasaulyje nėra reglamentuotas reikalavimas mokėti atlygį už autorių teise saugomų duomenų panaudą DI sistemose, kai kurios kompanijos siekdamos dirbti etiškai arba tiesiog išvengti galimų teisminių procesų (Adobe, Canva, Shutterstock, Getty Images, OpenAI (sutartis su Associated Press), YouTube (sutartis su Universal Music Group)²³) ėmėsi savanoriškų iniciatyvų atlygį mokėti.

Tai pozityvūs atvejai, įrodantys, kad DI kompanijos gali būti etiškos ir teisingos kūrėjų atžvilgiu, tačiau svarbu neapsiriboti teigiamomis išimtimis ir siekti, kad ne kai kurios, o visos kompanijos mokėtų atlygį, bei užtikrinti, kad tas atlygis yra teisingas bei išmokamas visiems teisėtiems autorių teisių turėtojams.

Galima paminėti kritikuojamą ir iki galo neišaiškintą Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2019/790 4 straipsnio „išimtis ar apribojimas tekstų ir duomenų gavybos tikslais“ 3 punkte minimą galimybę autoriams pasilikti „sau teisę naudoti tuos kūrinius ir kitus objektus“ aiškiai nurodant tokį pageidavimą „atitinkamomis priemonėmis, pavyzdžiui, kompiuterio skaitomomis priemonėmis viešai internete prieinamo turinio atveju“²⁴. „Teisės atsakyti“ mechanizmas, kitaip vadinamas „opt-out“, kuris turėtų iš dalies išspręsti autorių teise saugomo turinio panaudojimo blokavimą ir DI sistemų mokymams, deja, jos neišsprendžia dėl kelių priežasčių:

1. nėra iki galo aišku, kas yra tos „atitinkamos priemonės“;
2. autorių kūriniai gali būti saugomi interneto platybėse ir kitų asmenų, tad jei vienas egzempliorius ir bus pažymėtas „atitinkamomis priemonėmis“, kitas gali būti atviras. Taip pat neaišku, ar skirtingos žymės yra vienodai suprantamos ir gerbiamos ir ar iš vis šis pageidavimas yra vykdomas;
3. nėra mechanizmų reguliuojančių šios nuostatos laikymąsi, kalbant būtent apie DI;
4. iš principo, „išimti“ kūrinių yra sudėtingas procesas, reikalaujantis „permokėti“ DI modelį, kas yra labai brangu ir neefektyvu.

¹⁸ Seimo Ateities komitetas įsteigė Dirbtinio intelekto darbo grupę: „Teisinis šuolis į dirbtinio intelekto ateitį Lietuvoje“, LRS, [Seimo Ateities komitetas įsteigė Dirbtinio intelekto darbo grupę: „Teisinis šuolis į dirbtinio intelekto ateitį Lietuvoje“ - Naujienos \(lrs.lt\)](#), 2024 sausio 4 d.

¹⁹ Sony World Photography Award 2023: Winner refuses award after revealing AI creation, BBC, [Sony World Photography Award 2023: Winner refuses award after revealing AI creation - BBC News](#), 2023 balandžio 13 d.

²⁰ Nuo šiol lietuvių literatūrą kuria ir mašinos, Bernardinai.lt, [Nuo šiol lietuvių literatūrą kuria ir mašinos \(bernardinai.lt\)](#), 2020 spalio 24 d.

²¹ the content compensation war: publishers vs. Generative ai companies, AUTOGPT, [The Content Compensation War: Publishers vs. Generative AI Companies - AutoGPT Official](#), 2023 spalio 23 d.

²² Commentary: How artists are sabotaging AI to take revenge on image generators, CNA, [Commentary: How artists are sabotaging AI to take revenge on image generators - CNA \(channelnewsasia.com\)](#), 2023 gruodžio 19 d.

²³ plačiau [Užsienio šalių ir organizacijų praktikų apžvalgoje](#)

²⁴ Europos parlamento ir tarybos direktyva (ES) 2019/790, [Direktyva - 2019/790 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#), 2019 m. balandžio 17 d., p. 23

2023 m. gruodį pasiektas preliminarus ES DI reglamento sutarimas, kuriame yra nuostata nurodyti bendrosios paskirties dirbtinio intelekto sistemų mokymams naudotus šaltinius²⁵. Tai žingsnis teisinga linkme, tačiau reikia pripažinti, kad ne idealus. Manoma, kad DI kompanijos nebus įpareigos pateikti detalius kiekvieno naudoto kūrinio ir autoriaus sąrašus. Visgi – tai žingsnis, kuris įgalins autorius nujausti, ar jų kūriniai galimai buvo naudojami mokymams ir įgalins juos imtis priemonių, siekiant išsiaiškinti ir spręsti jų panaudos teisėtumo klausimus.

Taip pat, reikia įvertinti tai, kad viešos (prieinamos plačiai visuomenei) DI sistemos yra paverčiamos įvairiais kūrybiniais ir nekūrybiniais įrankiais ir vis dažniau yra naudojamos komerciniais tikslais, kuriant produktą, kuris generuoja pajamas tiesiogiai DI kompanijoms ir netiesiogiai jų programomis besinaudojantiems privatiems ar juridiniams asmenims. Todėl siekiant apsaugoti autorius, kurių turinio dėka šis procesas ir DI technologijų progresas yra įmanomas – svarbu kalbėti ne tik apie „opt-out“ ir kūrinų bei autorių apsaugos mechanizmus, bet ir apie galimą kūrėjų ir DI kompanijų sinergiją per teisingą atlygio mechanizmą už autorių teise saugomo turinio naudojimą DI sistemose.²⁶

Todėl šioje analizėje yra nagrinėjami galimi atlygio modeliai, aptariami jų pritaikymo būdai, su tuo susiję iššūkiai, kiekvienam modeliui atlikta SWOT analizė ir teikiama rekomendacija dėl kitų žingsnių.

²⁵ Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI, European Parliament News, [Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI | News | European Parliament \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/press-room/en/infographic-artificial-intelligence-act), 2023 gruodžio 9 d.

²⁶ Teiginį papildanti citata iš Kluwer Copyright Blog „Generative AI: Remunerating the human author & the limits of a narrow TDM Exception“: „The challenge that emerges with the rise of synthetic data is that it may become increasingly difficult to establish a correlation between the pre-existing work and the outputs generated by advanced TDM techniques. It is for this reason that timely and adequate remuneration of the human author becomes crucial.“, [Generative AI: Remunerating the human author & the limits of a narrow TDM Exception - Kluwer Copyright Blog \(kluweriplaw.com\)](https://www.kluweriplaw.com/en/generative-ai-remunerating-the-human-author-the-limits-of-a-narrow-tdm-exception), 2023 gruodžio 13 d.

Atlygio modelių palyginimo lentelė

Modelis	Tipas	Sutartis	Atlygio dydis ir skaidrumas	Autorių teisių apsaugos užtikrinimas	Universalumas	Reguliavimas
Pajamų dalijimosi	Individualus	Daugybinės su skirtingomis DI kompanijomis	Priklauso nuo DI kompanijų ir jų pajamų dydžio.	Sudėtingas dėl DI kompanijų gausos	Lankstus, bet nevienodai naudingas visiems autorių teisių turėtojams	Savireguliacija pagal DI kompanijų etikos supratimą arba visuotinis įpareigojimas per teisės aktų pakeitimus
Autorinių honorarų	Individualus	Daugybinės su skirtingomis DI kompanijomis	Priklauso nuo DI kompanijų.	Sudėtingas dėl DI kompanijų gausos	Lankstus, bet nevienodai naudingas visiems autorių teisių turėtojams	Savireguliacija pagal DI kompanijų etikos supratimą arba visuotinis įpareigojimas per teisės aktų pakeitimus
Fondo	Individualus	Daugybinės su skirtingomis DI kompanijomis	Priklauso nuo DI kompanijų fondo dydžio bei indėlininkų skaičiaus.	Sudėtingas dėl DI kompanijų gausos	Lankstus, bet nevienodai naudingas visiems autorių teisių turėtojams	Savireguliacija pagal DI kompanijų etikos supratimą arba visuotinis įpareigojimas per teisės aktų pakeitimus
Duomenų rinkinių platformos	Centralizuotas	Viena sutartis	Administratorius užtikrina vienodas ir skaidrias sąlygas	Paprastesnis dėl vieno administratoriaus	Vienodi standartai, mažiau lankstus	Reikalauja teisės aktų pakeitimų ir atsakingos centralizuotos institucijos
Kompensacinio atlyginimo	Centralizuotas	Viena sutartis	Administratorius užtikrina vienodas ir skaidrias sąlygas	Paprastesnis dėl vieno administratoriaus	Vienodi standartai, mažiau lankstus	Reikalauja teisės aktų pakeitimų ir atsakingos centralizuotos institucijos

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad kiekvienas aptartas atlygio modelis turi savo specifiką. Individualūs modeliai suteikia kūrėjams ir DI kompanijoms didesnę kontrolę bei lankstumą, jie gali būti įgyvendinami rinkos savireguliacijos būdu be politinio įsikišimo, tačiau tuomet dėl DI kompanijų gausos ir skirtingų jų ryšių su autorių teisių turėtojais, išlieka neaiškumai ir iššūkiai dėl jų apsaugos ir atlygio skaidrumo. Kita rizika – nesąžiningas dominavimas rinkoje tų DI kompanijų, kurios atsisakys mokėti atlygį, nes teisiškai nebus įpareigosotos to daryti. Todėl, teisinės bazės pakeitimai visgi būtų rekomenduotini, siekiant užtikrinti teisingumą rinkoje.

Centralizuoti modeliai siūlo standartizuotus ir universalius sprendimus, kurių dėka rinkoje būtų aiškios autorių teise saugomo turinio panaudojimo taisyklės ir atlygio paskirstymo nuostatai. Tačiau reikia suprasti, kad jie gali būti mažiau lankstūs, reikalaujantys didelių pirminių investicijų: finansinių ir žmogiškųjų išteklių, politinės valios, teisių pakeitimų, tarptautinio bendradarbiavimo bei išsamios mokslinės analizės. Jų įgyvendinimas gali užtrukti ne vienerius metus.

Toliau galimi atlygio modeliai bus aptariami plačiau. Pirma bus aprašomi individualūs atlygio modeliai, kurių galutinis pavidalas galiausiai priklausys nuo skirtingų DI kompanijų, o tada – centralizuoti, kuriuos formuojant yra būtinas politinis sprendimas ir sutarimas.

Individualūs atlygio modeliai

Individualių atlygio modelių taikymas už autorių teise saugomo turinio panaudą DI sistemose yra pirmas, sąlyginai greitas ir svarbus žingsnis, siekiant užtikrinti autoriams atlygį už jų kūrybinį indėlį į DI sistemų kūrimą, plėtrą ir sėkmę. Individualūs atlygio modeliai siūlo personalizuotą santykį tarp įvairių kompanijų ir autorių teisių turėtojų (jau minėtų Adobe, Canva, Shutterstock, Getty Images, OpenAI (sutartis su Associated Press), YouTube (sutartis su Universal Music Group) ir kt.).

Šiuo metu, kai kurios kompanijos pačios savanoriškai sukuria bendradarbiavimo sąlygas, kurios gali būti priimtos arba atmetos indėlininkų (autorių teisių turėtojų) arba yra suderinamos derybų su jais metu. DI kompanijos galiausiai sprendžia atlygio dydį, reguliarumą ir kitus turinio panaudos klausimus. Yra galimybė atsižvelgti į kiekvieno autorių teisių turėtojo unikalias aplinkybes, kūrybos pobūdį ir jo turinio populiarumą. Šis metodas ne tik skatina kūrėjų motyvaciją dalintis turiniu su DI kompanijomis, kurios užtikrina palankiausias jiems sąlygas, bet ir užtikrina tikslingą atlygio paskirstymą, atspindintį realų turinio poveikį ir vertę DI sistemoms ir jų įrankiais generuojamam išvestiniam turiniui.

Tačiau yra ir kita medalio pusė – sąlygas diktuoja didžiosios DI kompanijos. Jos gali būti paveiktos kūrėjų ar autorių teises saugančių kolektyvinių organizacijų, tad mažieji, pavieniai ir nišiniai kūrėjai neturi laisvo pasirinkimo. Jie turi arba sutikti su primetamomis sąlygomis, arba rizikuoja iškristi iš rinkos. Bendradarbiavimo atsisakymas su populiariomis platformomis dažnu atveju uždaro duris plėsti savo žinomumo ribas ir gerbėjų ratą. Pavyzdžiui, Spotify nuo 2024 m. nusprendė nebemokėti išmokų už perklausas, kurios per metus surenka mažiau nei 1000 srautų²⁷. Tad, jei mažai perklausų surenkantys kūrėjai nuspręs savo kūrinius „išimti“ iš populiarios Spotify platformos, jų galimybės pasiekti naujus klausytojus ir potencialiai naujus gerbėjus ženkliai sumažės.

Remiantis atlikta analize užsienio praktikų apžvalgoje²⁸, individualūs atlygio modeliai, susiję su DI technologijomis, gali būti suskirstyti pagal jų specifiką. Toliau plačiau bus aptariami pajamų dalijimosi, autorinių honorarų ir fondo modeliai. Aprašyti konkrečių atvejų nėra galimybės, nes kompanijos, kurios ėmėsi savanoriškos iniciatyvos atlygį mokėti už autorių teise saugomu turinio naudojimą DI mokymams, vis dar neatskleidžia algoritmų, kuriais remiantis jie tai daro.

Derėtų paminėti, kad apskaičiuojant išmoką, toliau atariami modeliai gali būti naudojami po vieną arba derinami vieni su kitais pritaikant juos įvairiomis proporcijomis.

²⁷ Modernizing Our Royalty System to Drive an Additional \$1 Billion toward Emerging and Professional Artists, Spotify for artists, [Modernizing Our Royalty System to Drive an Additional \\$1 Billion toward Emerging and Professional Artists – Spotify for Artists](#), 2023 lapkričio 21 d.

²⁸ Užsienio šalių ir organizacijų praktikų apžvalga | Atlygis už autorių teise saugomų duomenų panaudą DI sistemose, [Ateitį sukursime visi kartu \(kurkt.lt\)](#), Kurk Lietuvai, 2023 lapkričio 10 d.

Modelis	Veikimo Principas	Privalumai	Trūkumai
Pajamų dalijimosi modelis	Procentinė dalis nuo pajamų, kurias generuoja DI sistemos.	Galimybė uždirbti daugiau esant sėkmingiems DI projektams skatina pasitikėjimą ir kokybiškesnį bendradarbiavimą tarp kūrėjų ir DI kompanijų.	Sunkiai prognozuojamos išmokos ypač bendradarbiaujant su mažomis ir jaunomis DI kompanijomis arba tomis, kurios kuria specifinį produktą.
Autorinių honorarų modelis	Iš anksto nustatytos sumos.	Sąlyginai nuspėjamas atlygis. Tikslus ir tiesioginis atlygis už kiekvieną kūrinio panaudojimą.	Ribotas pajamų potencialas iš labai sėkmingų ir pelningų DI kompanijų.
Fondo modelis	Nustatytas fondo dydis, išmokant atlygį <i>pro-rata</i> principu.	Aiškus orientyras į atlygį – atlygis padalinamas visiems indėlininkams vienodai pagal įdėto turinio kiekį ir kokybę.	Kuo daugiau autorių teisių turėtojų, tuo mažesnis atlygis, nes fondo dydis yra ribotas.

Visi trys modeliai gali užtikrinti atlygį kūrėjams, tačiau skirtingais būdais. Juos derinant tarpusavyje, galima būtų pasiekti lanksčią ir teisingą atlygio sistemą, kuri atsižvelgia į įvairius autorių teisių turėtojų ir DI kompanijų poreikius. Taip pat svarbu atsižvelgti į kiekvieno modelio administravimo sudėtingumą ir kaip jis veikia skirtingų dydžių DI sistemose.

Derėtų pabrėžti, kad kalbant apie individualius atlygio modelius pastebima, jog jie dalijasi tam tikrais bendrais bruožais: sudaromos sąlygos kurti individualizuotus kontraktus su autorių teisių turėtojais ar jų grupėmis. Tai gali apimti tiek derybas dėl atlygio dydžio, mokėjimų reguliarumo, atsižvelgti ir į turinio panaudos klausimus ir kt.

Be to, visi modeliai suteikia galimybę atsižvelgti į kūrėjų ir autorių teisių turėtojų unikalias aplinkybes, kūrybos pobūdį ir turinio populiarumą, kas yra itin svarbu skatinant tiek autorių pasitikėjimą DI kompanijomis, tiek užtikrinant inovacijų plėtrą.

Galimi individualių atlygio modelių pavyzdžiai

Pajamų dalijimosi modelis: DI sistema naudoja populiarių dainų melodijas mokymuisi ir vėliau, remiantis išmokta informacija, kuria naujas dainas, kurios tampa komerciškai sėkmingos. Pagal šį modelį, nustatyta procentinė DI generuojamų pajamų dalis būtų skiriama tų populiarių dainų originaliems autoriams, kurių kūriniai buvo panaudoti DI mokymams.

Autorinių honorarų modelis: kiekvienam originalios nuotraukos fotografui yra išmokama fiksuota suma už tai, kad yra parduodama fotobanko duomenų bazei (šiuo metu įprasta praktika), bet papildomai autorių teisių turėtojui yra mokama ir papildoma vienkartinė arba periodinė išmoka už teisę naudoti tas pačias nuotraukas fotobanko arba trečiųjų šalių DI mokymo proceso metu ir/ar kuriant išvestinius kūrinius. Šis honoraras yra mokamas nepriklausomai nuo to, kiek pajamų generuoja DI įrankiu sukurti išvestiniai kūriniai.

Fondo modelis: DI sistema yra mokoma skirtingų autorių detektyviniais romanais, o vėliau ja yra generuojamos išvestinės detektyvinės istorijos. Kai DI sistema generuoja naują istoriją, kiekvieno naudoto autoriaus indėlis yra įvertinamas pagal tai, kiek jo teksto buvo naudojama mokymui. Pavyzdžiui, jei autorius A sudarė 1% mokymui naudoto turinio, jis gauna 1% nustatytos fondo sumos. Taip užtikrinama, kad kiekvienas autorius gauna teisingą atlygį pagal jo kiekybinį indėlį į DI mokymo procesą.

Galimi individualių atlygio modelių deriniai

Šie modeliai atspindi skirtingas strategijas, skirtas atlyginti kūrėjams už jų indėlį į DI įrankių sėkmę. Kaip jau minėta aukščiau, jie galėtų būti naudojami derinant juos vieną su kitu įvairiomis proporcijomis ar sąlygomis, pavyzdžiui:

- fondo dydis, pagrįstas pajamų dalijimuisi: 20% pajamų iš DI projektų gali būti skiriama fondo atlygio modeliui;
- dinamiškas honorarų ir fondo sąveikos modelis: autorių teisių turėtojas gauna tiek fiksuotą honorarą, tiek dalį iš fiksuoto fondo, priklausomai nuo jo turinio naudojimo masto;
- pajamų dalijimas pagal autorinių kūrinių svarbą: kokybės ir vertės požiūriu svarbesni kūriniai pagal jų naudojimo dažnumą ir įtaką mokymo rezultatams gauna didesnę procentą iš pajamų dalijimosi modelio, o likę – remiasi fondo atlygio modeliu;
- lankstus modelių taikymas pagal projektų pobūdį: komerciniai projektai, kurie generuoja didesnes pajamas, galėtų remtis pajamų dalijimosi, o moksliniai ar eksperimentiniai projektai – fondo modeliu;
- skirtingų projekto etapų specifinis taikymas: pradiniam etape galėtų dominuoti autorinių honorarų, o vėlesniuose – pajamų dalijimosi arba fondo modelis.

Individualūs atlygio modeliai turi potencialą būti itin dinamiški, lankstūs, o skirtingų modelių ir jų kombinacijų dėmė suteikia galimybę atrasti unikalų atlygio modelį, tinkamą atliepti skirtingus DI įrankių bei juose naudojamų autorinio turinio teisių turėtojų poreikius. Tačiau svarbu prisiminti, kad teisinio įpareigojimo šį atlygį mokėti – nėra. Todėl ne visos kompanijos sutinka tai daryti. Siekiant užtikrinti atlygio mokėjimo standartus, politikos formuotojai turėtų numatyti teisinį įpareigojimą DI įrankius kuriančias kompanijas taikyti sąžiningą atlygio modelį. DI modeliams, kurie yra skirti nekomerciniam, moksliniam naudojimui, galėtų būti taikoma išimtis, tačiau jų kūrėjai ir administratoriai turėtų imtis priemonių užtikrinti, kad tie DI įrankiai nepatektų į trečiųjų šalių rankas ar jų išvestiniai kūriniai nebūtų naudojami komerciniais tikslais.

Individualių atlygio modelių SWOT analizė

Stiprybės:

yra dinamiški, lankstūs, o skirtingų modelių ir jų kombinacijų dėmė suteikia galimybę atrasti unikalų atlygio modelį, tinkamą atliepti skirtingus DI įrankių bei juose naudojamų autorinio turinio teisių turėtojų poreikius;

DI modelių kompanijos konkuruodamos kuria sąžiningesnius atlygio modelius.

Silpnybės:

didžiųjų kompanijų diktuojamos sąlygos gali neigiamai paveikti mažuosius, pavienius ar nišinius kūrėjus, kurie gali netekti galimybės plėsti savo gerbėjų auditorijas;

licencijų suteikimas ir atsiskaitymų tvarkymas gali būti sudėtingi ir laiko reikalaujantys procesai, neužtikrinantys skaidrumo;

ne visos DI kompanijos sutinka mokėti atlygį originaliems autoriams, o tai sukelia teisinių, etinių problemų.

Galimybės:

gali padėti įtraukti įvairius kūrėjus, kurie anksčiau galėjo būti ignoruojami arba jiems buvo neadekvačiai atlyginama dėl standartizuotų atlygio schemų;

gali būti sukuriamos naujos technologijos ir metodai, tokie kaip pažangūs autorių teisių sekimo įrankiai, taip pat automatizuotos atsiskaitymo ir licencijavimo sistemos;

suteikia galimybę autorių teisių turėtojams rinktis, kokiuose DI įrankiuose leisti naudoti jų turinį.

Grėsmės:

gali kilti teisiniai nesutarimai tarp kūrėjų ir DI kompanijų dėl atlygio dydžio, mokėjimo sąlygų ir autorinių teisių pažeidimų;

gali lemti nesažiningą konkurenciją tarp DI kompanijų, nes ne visos galės/norės mokėti atlygį kūrėjams, o šie neleis naudotis jų turiniu;

sparčiai tobulėjantys DI įrankiai kuria neapibrėžtumo sąlygas ir sudaro kliūtis planuojant ir įgyvendint ilgalaikius atlygio modelių sprendimus.

Centralizuoti atlygio modeliai

Individualūs atlygio modeliai yra sąlyginai greitas ir paprastas sprendimas, kurio jau imasi kai kurios etiškai, proaktyviai dirbančios DI kompanijos ir jos iš dalies sprendžia atlygio kūrėjams problemą ir gali būti puiki savi-reguliacinė priemonė pereinamuoju laikotarpiu, kol bus surastas universalus sprendimas ir tinkamas teisinis reguliavimas, įpareigojantis visas DI kompanijas mokėti atlygį už panaudojamą turinį.

Tinkamesnis mechanizmas atlygiui rinkti ir jį teisingai išmokėti visgi būtų naudojant konsoliduotą – centralizuotą sprendimą, taikant tą patį principą kaip ir sprendžiant kitus, dėl DI naudojimo išskylančius iššūkius: „dirbtinio intelekto rizikos valdymo sistemos, etikos, moralės ir atsakomybės klausimų perspektyvos turėtų būti konsoliduotos, kad būtų priimti socialiai atsakingi sprendimai.“²⁹ Tai itin svarbu suvokiant, kad pavieniai autoriai yra labai „maži“ palyginus su DI kompanijomis, kurios šiuose santykiuose užima galios poziciją bei diktuoja taisykles, kurios, deja, ne visada yra sąžiningos autorių atžvilgiu.

Kalbant apie centralizuotus atlygio modelius Lietuvos kontekste ir atsižvelgiant į panašias praktikas ir turimus techninius bei administracinius sprendimus, galima būtų svarstyti šiuos du variantus:

- duomenų rinkinių platforma;
- kompensacinio atlyginimo pritaikymas.

Duomenų rinkinių platforma

Kalbant apie duomenų rinkinių platformą, svarbu paminėti, kad panašus techninis sprendimas jau yra įgyvendintas Lietuvoje – vykdant Europos Sąjungos fondų investicijų programą 2014–2020³⁰, atvertas [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](https://data.gov.lt). Šis portalas suteikia prieigą prie įvairių viešojo sektoriaus duomenų rinkinių ir yra sukurtas siekiant palengvinti duomenų prieigą bei naudojimą. Šiuo metu duomenis jam teikia 255 organizacijos, kurių dėka yra pasiekiamas 1443³¹ duomenų rinkinys. Sukurtas ir struktūrizuotas aiškus „[Duomenų atvėrimo vadovas](#)“ skirtas tiek tiekėjams, tiek naudotojams. „Portalo valdytojas – Lietuvos Respublikos Ekonomikos ir inovacijos ministerija. Portalo tvarkytojas - Informacinės visuomenės plėtros komitetas“.³²

„Pagal Open Knowledge Foundation suformuotą visuotinį atvirų duomenų apibrėžimą, ES teisės aktų pateikiama atvirų duomenų samprata, atviri duomenys turėtų būti suprantami kaip atvirais ir nepatentuotais formatais, atvira licencija pateikiami duomenys, kurie būtų išsamūs, struktūruoti, pirminiai ir nemokami (arba teikiami už nedidelį³³ mokestį). Atviri duomenys turėtų būti prieinami plačiam naudotojų ratui (komerciniams ir nekomerciniams tikslams) be registracijos ir suteikiami per protingą terminą nuo jų surinkimo.“³⁴

²⁹ Pranešimas žiniasklaidai: Europos Parlamento Technologijų vertinimo organizacijos konferencijoje: „Generatyvinis dirbtinis intelektas: jėga, galimybės, rizika ir reguliavimo poreikis“, [Europos Parlamento Technologijų vertinimo organizacijos konferencijoje: „Generatyvinis dirbtinis intelektas: jėga, galimybės, rizika ir reguliavimo poreikis“ - Naujienos \(Irs.lt\)](#), 2023 spalio 12 d.

³⁰ [Atvirų duomenų platformos, įgalinančios efektyvų viešojo sektoriaus informacijos pakartotinį panaudojimą verslui, ir jos valdymo įrankių sukūrimas | 2014-2020 Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje \(esinvesticijos.lt\)](#)

³¹ Lietuvos atvirų duomenų portalas, [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](https://data.gov.lt), duomenys paimti 2024 m. vasario 23 d.

³² [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](https://data.gov.lt),

³³ IVPK komentaras gautas el. laišku: „Būtinąsias pateikimo sąnaudas neviršijantį mokestį, 2024 m. sausio 22 d.

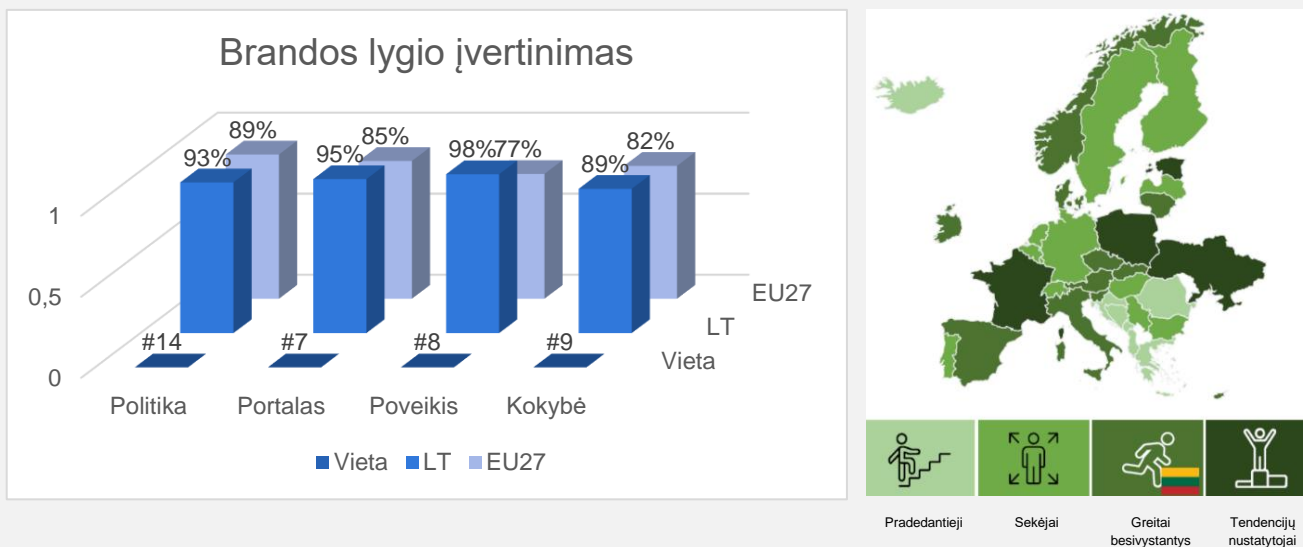
³⁴ Skaitmeninis knygnešys, Atvirų duomenų portalas, [Atvirų duomenų portalas | Skaitmeninis Knygnešys \(skaitmenisknygnesys.lt\)](#), 2020

Taigi, matome, kad atvirų duomenų portale esama tam tikrų išimčių, kurios apima mokamus arba ribotos prieigos duomenis. Tai gali apimti specifinius duomenų rinkinius, kurie dėl įvairių priežasčių (pvz., privatumo apsauga, komercinės paslaptys) gali būti prieinami tik ribotai arba už tam tikrą mokestį.

Todėl, nors atvirų duomenų portalas yra sukurtas galvojant tik apie atvurus duomenis ir nesankcionuotą jų priėjimą, matome, kad egzistuojantys techniniai sprendimai, kurie su tam tikrais teisiniais reguliavimų pakeitimais, galėtų virsti potencialia terpe administruoti ir sankcionuotos prieigos duomenis – autorių teise saugomus duomenis, kurie nėra atviri.

Verta paminėti, kad „svarbiausias projekto metu sukurto Atvirų duomenų portalo privalumas – galimybė tvarkyti metaduomenis duomenų laukų lygiu, taip suteikiant galimybę pasiekti aukščiausią 5 duomenų brandos lygį, kuris labiausiai tinkamas mašiniam duomenų nuskaitymui.“³⁵ – kas yra itin svarbu svarstant portale esančių duomenų pritaikomumo galimybes atverti juos DI mokymams. Taip pat yra teigiama, kad „Lietuvos atvirų duomenų portalas yra vienas iš pažangiausių atvirų duomenų portalų Europos Sąjungoje.“³⁶

Verta pastebėti, kad kalbant apie „duomenų prieinamumą (angl. data availability), prieigą prie duomenų (angl. data accessibility) ir Vyriausybės paramą pakartotiniam duomenų naudojimui (angl. Government Support to re-use)“³⁷, Lietuva rodo įspūdingus rezultatus lyginant su kitomis šalimis: EBPO atvirų duomenų tyrime 2023 m. pakilo iš 32 net į 10 vietą (vertinant 36 EBPO šalis)³⁸, o Europos atvirų duomenų tyrime, vertinant atvirų duomenų politiką, nacionalinį atvirų duomenų portalą, atvirų duomenų poveikį ir duomenų kokybę Lietuva užima atitinkamai 14-tą, 7-tą, 8-tą ir 9-tą vietą (iš 35 šalių) ir esame šioje srityje greitai besivystančių šalių gretose (žr. paveikslukus apačioje)³⁹.

³⁵ Sėkmingai įgyvendintas vienas svarbiausių projektų, susijusių su duomenų atvėrimo ekosistemos kūrimu, IVPK, [Sėkmingai įgyvendintas vienas svarbiausių projektų, susijusių su duomenų atvėrimo ekosistemos kūrimu - Informacinės visuomenės plėtros komitetas \(Irv.lt\)](#), 2023 gruodžio 7 d.

³⁶ Sėkmingai įgyvendintas vienas svarbiausių projektų, susijusių su duomenų atvėrimo ekosistemos kūrimu, IVPK, [Sėkmingai įgyvendintas vienas svarbiausių projektų, susijusių su duomenų atvėrimo ekosistemos kūrimu - Informacinės visuomenės plėtros komitetas \(Irv.lt\)](#), 2023 gruodžio 7 d.

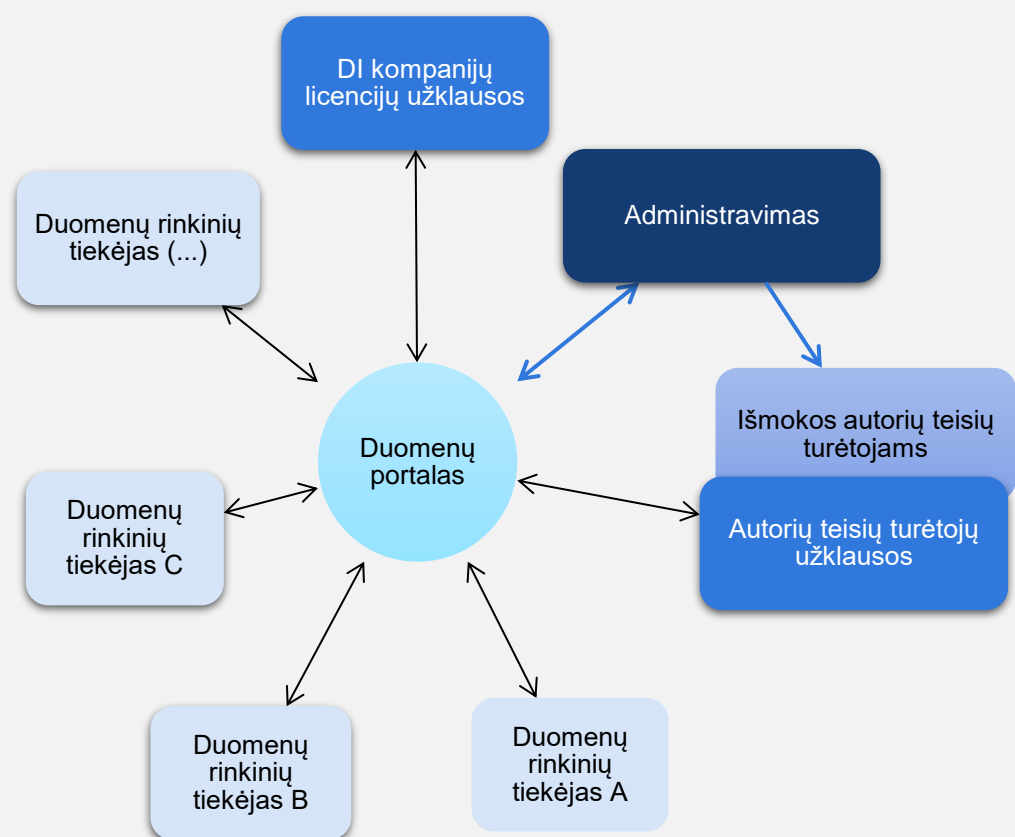
³⁷ Lietuva pasiekė tarptautinį pripažinimą – EBPO atvirų duomenų tyrime pakilo iš 32 į 10 vietą, data.gov.lt, [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](#), 2024 m. sausio 8 d.

³⁸ Lietuva pasiekė tarptautinį pripažinimą – EBPO atvirų duomenų tyrime pakilo iš 32 į 10 vietą, data.gov.lt, [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](#), 2024 m. sausio 8 d.

³⁹ Paskelbti 2023 m. Europos atvirų duomenų tyrimo rezultatai – Lietuva pakilo į rekordinę 7-tąją vietą, data.gov.lt, [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](#), 2024 m. sausio 8 d.

Turint tai omeny, būtų protinga išnaudoti turimus technologinius sprendimus bei bendradarbiaujant su šių sistemų kūrėjais, valdytojais ir administratoriais, formuoti papildomas sistemos funkcijas, kurios atlieptų sankcionuotos prieigos prie duomenų poreikį.

Preliminarus duomenų rinkinių platformos veikimo principo pavyzdys

Žvelgiant į aukščiau pateiktą preliminarią schemą, matome, kad duomenų rinkinių platforma – centrinė vieta, kuri sąveikauja dvipusiais ryšiais su duomenų rinkinių tiekėjais (gauna rinkinius ir siunčia informaciją apie netikslumus ar reikalingus pakeitimus), autorių teisių turėtojų užklausomis (užduoda užklausą ir gauna atsakymą) ir DI kompanijomis, kurios siekia „įsigyti“ duomenų rinkinius (teikia prašymą reikalingai licencijai ir įgyvendinus numatytas sąlygas – ją gauna). Visam portalo duomenų ir užklausų srautui yra reikalingas administratorius, kuris valdytų procesus, administruotų mokesčių rinkimą ir paskirstymą bei užtikrintų portalo funkcionalumą bei reguliarių atnaujinimą.

Panašiu principu veikia ir atvirų duomenų portalas: „5. Naudotojai vieno langelio principu Portale gali ieškoti atvertų duomenų ir juos atsisiųsti. Naudotojai turi teisę pateikti Portale prašymą dėl naujų duomenų atvėrimo ir

(ar) atvertų duomenų rinkinių papildymo, taip pat turi teisę reikalauti ištaisyti pastebėtus klaidingus, netikslius ar papildyti neišsamius duomenis.“⁴⁰

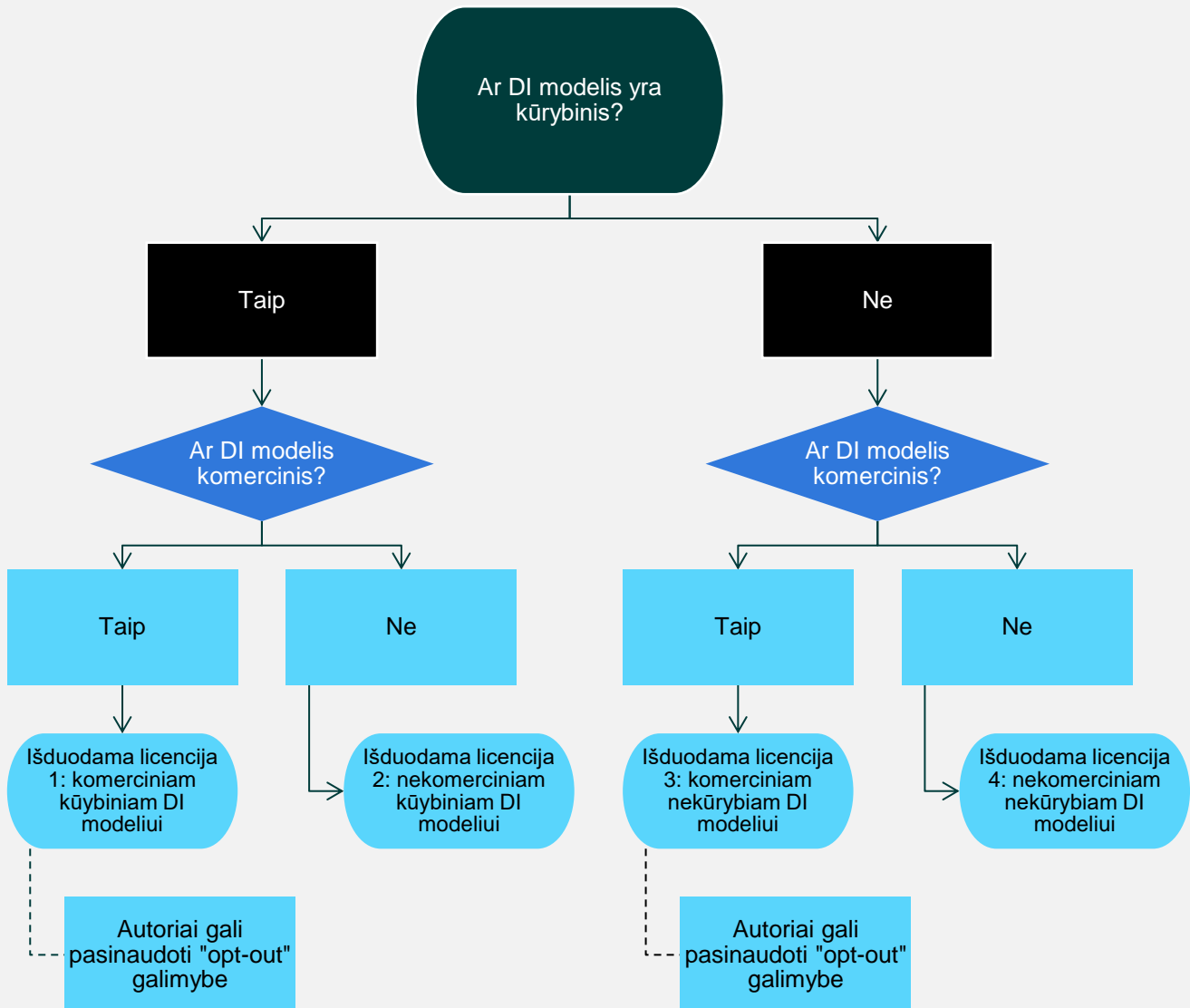
Norint sumažinti mechaninį DI kompanijų užklausų dėl duomenų licencijų apdorojimą ar jį visai eliminuoti ir siekiant užtikrinti greitus vykdymo terminus, į sistemą galima būtų diegti išmaniuosius kontraktus (smart contract), kurie generuotų greitą automatinį sutarties sudarymą ir duomenų atvėrimą nustatytomis sąlygomis. Išmaniųjų kontraktų naudojimas yra numatytas ir neseniai patvirtintame ES duomenų reglamente.⁴¹

Taip pat, rengiant konkrečius žingsnius dėl autorių teise saugomų duomenų atvėrimo sankcionuota prieiga, galima būtų remtis duomenų atvėrimo tvarkos aprašu⁴², jį papildant ir pritaikant prie autorių teise saugomų duomenų rinkinių ir apmokėjimo specifikos.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministras | įsakymas dėl duomenų atvėrimo tvarkos aprašo patvirtinimo, e-seimas.lrs.lt, [4-1150 Dėl Duomenų atvėrimo tvarkos aprašo patvirtinimo \(lrs.lt\)](#), 2020 m. gruodžio 28 d. Nr. 4-1150 Vilnius, I skyrius, p. 3.

⁴¹ The European Data Act, [The European Data Act \(eu-data-act.com\)](#)

⁴² Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministras | įsakymas dėl duomenų atvėrimo tvarkos aprašo patvirtinimo, e-seimas.lrs.lt, [4-1150 Dėl Duomenų atvėrimo tvarkos aprašo patvirtinimo \(lrs.lt\)](#), 2020 m. gruodžio 28 d. Nr. 4-1150 Vilnius

Licencijavimo rūšies nustatymo veiksmų plano pavyzdys⁴³

Svarba skirti kūrybinį ir nekūrybinį⁴⁴ DI panaudojimą kyla iš to, kad kūrybinio DI mokymams dažnai reikia kokybiškų autorių teise saugomų duomenų, tad šiuo atveju, nepaisant to, ar galutinis produktas bus komercinis

⁴³ Autoriaus sugeneruotas pavyzdys.

⁴⁴ Kūrybinio ir nekūrybinio DI atskyrimo idėja aptariama: Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both, SSRM, [Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both? by Rita Matulionyte :: SSRN](#), 2023 m. gruodžio 4 d.

Autoriaus pavyzdžiai: **Komercinis-kūrybinis** – reklamos agentūra naudoja DI, kuris sukuria unikalius reklaminius plakatus ar reklaminius tekstus, kurie yra naudojami komerciniuose projektuose;

Nekomercinis-kūrybinis – mokykla naudoja DI, kuris kuria edukacinius vaizdo klipus ar mokymo medžiagą, naudojamą nemokamose pamokose ar edukaciniuose renginiuose;

Komercinis-nekūrybinis – įmonė naudoja DI analitikos įrankius duomenų analizei, kuri padeda sprendimų priėmimo ir rinkodaros strategijų kūrimui);

Nekomercinis-nekūrybinis – vieša organizacija naudoja DI sistemas duomenų tvarkymui ar analizei: duomenų apdorojimas tyrimams ar statistinė analizė).

ar ne, siekiant elgtis etiškai ir skaidriai, būtina atsižvelgti į autorių teises ir užtikrinti tikslingą šių duomenų panaudojimą DI sistemose.

Taip pat, tai suteikia kūrėjams didesnę pasirinkimo lauką, sprendžiant, kokia duomenų panaudos paskirtis yra priimtina, o kuri ne, ir pastaraisiais atvejais leistų pasinaudoti „opt-out“ mechanizmu iš anksto ir nesibaiminant, kad jo turinys DI modelyje atsidurs be sutikimo.

Pavyzdžiui: autorius nenori, kad jo sukurtas kūrinys būtų naudojamas komerciniame kūrybiniame DI modelyje, siekiant išvengti DI įrankiais generuojamų panašių kūrinių ir konkurencijos atsiradimo, tačiau tuo pat metu, jis sutiktų leisti tą patį kūrinį naudoti komerciniame nekūrybiniame DI modelyje, kurio atsiradimas rinkoje pagerintų pageidaujama privačių ar viešų paslaugų kokybę visiškai nekonkuruojant su originalaus autoriaus kūryba ar atlygiu už ją.

Tačiau, kitam autoriui atlygis už jo turinio panaudojimą DI sistemose gali būti pakankama motyvacija suteikti leidimą ir komercinei kūrybinei panaudai.

Paskirties skirstymas į komercinį ir nekomercinį taip pat išlieka aktualus ir gali padėti sprendžiant išduodamų licencijų sąlygas, apmokėjimų dydį ir duomenų gavybos taisyklės išimties taikymo pagrįstumą. Komercinės licencijos galėtų būti apmokestinamos atsižvelgiant į rinkos, į kurią yra orientuotas DI modelis, dydį finansine išraiška ir atsižvelgiant į tos rinkos ateities prognozes.

Galima būtų turėti vienkartinį mokestį, peržvelgiamą nustatytu periodiškumu ir kasmetinį mokestį, susietą su DI pajamomis procentine išraiška. Tokiu būdu galima būtų užtikrinti, kad pirminis mokestis nėra per didelis ir įkandamas tiek startuoliams, tiek didžiosioms kompanijoms, bet tuo pačiu bėgant metams kompanijos užtikrintų socialiai atsakingą grąžą kūrybiniam sektoriui, kurio dėka modelių atsiradimas, plėtra ir pajamos yra įmanomi.

Kalbant apie nekomercinį duomenų panaudojimą, irgi svarbu neužmiršti atsakingo, sąžiningo duomenų naudojimo ir užtikrinti, kad autoriai nepatirtų žalos: „Valstybės narės gali numatyti teisingą kompensaciją teisių turėtojams už patirtą nuostolį dėl jų kūrinių ar kitų objektų naudojimo pagal 1 dalį.“⁴⁵, kurioje yra numatyta leisti „skaitmeninį kūrinių ir kitų objektų naudojimą tik mokymo iliustracijoms“.

Tuo galėtų pasirūpinti valstybė paskatų, lengvatų forma ar net įsteigdama papildomą fondą iš lėšų, surenkamų iš DI kompanijų, kurios naudoja duomenimis komerciniais tikslais. Tai galėtų veikti tokiu principu:

- vienkartinio mokesčio padalinimas:
 - išmoka autoriams sutarta proporcija;
 - administravimo kaštai;
- periodinio mokesčio padalinimas:
 - išmoka autoriams sutarta proporcija;
 - administracinis mokestis;
 - fondas (nekomercinių DI projektų finansavimui) sutarta proporcija.

Centralizuoto atlygio tvarkymo modelis išspręstų kitas problemas:

1. prieinamumas:
 - DI kompanijos, nepaisant jų techninių, finansinių ar „jėgos“ galimybių – visos turėtų vienodą galimybę prieiti prie DI mokymams tinkamų duomenų rinkinių;
 - DI kompanijoms nereikėtų sudarinėti atskirų sutarčių su daugybe skirtingų duomenų tiekėjų ar pavienių autorių teisių turėtojų;

⁴⁵ Europos parlamento ir tarybos direktyva (ES) 2019/790, 5 straipsnis „Kūrinių ir kitų objektų naudojimas skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje“, 2019 m. balandžio 17 d., p. 23

- kūrėjai galėtų kreiptis tik į vieną organizaciją dėl įvairių klausimų, susijusių su jų turinio panauda DI sistemose: norėdami išreikšti pretenzijas, prašyti pataisyti netikslumus, norėdami „išimti“ savo kūrinius iš DI mokymams skirtų duomenų rinkinių platformų ir kt.
2. skaidrumas:
- aiškios ir vienodos sąlygos, nepaisant kūrėjo žinomumo, populiarumo ar kūrybos brandos, kels pasitikėjimą sistema.

Norint užtikrinti skaidrumą GDI kompanijos galėtų būti įpareigosos teikti ataskaitas, kokių kūrinių pagrindu ir kaip dažnai buvo generuojami išvestiniai kūriniai, tad kartu su periodine išmoka galėtų būti teikiamos ir ataskaitos su šia informacija. Tam, kad ataskaitos būtų lengvai administruojamos, siūloma duomenų portalo administratoriui sukurti ataskaitos šabloną ir jį išduoti kartu su licencija.

Siekiant teisingai paskirstyti išmokas autoriams pagalbės duomenų rinkinių sąrašai. Kadangi treniruojant sistemas dažnai nėra aišku, kokie kūriniai ar jų fragmentai yra vertingiausi DI sistemoms ir kurie jų potencialiai bus naudojami dažniausiai generuojant išvestinius kūrinius, pirminė išmoka galėtų būti išmokėta atsižvelgiant į kiekybinį kiekvieno autoriaus indėlį pro-rata principu.

Duomenų rinkinių platformos SWOT analizė

Stiprybės:

modelis gali centralizuoti ir supaprastinti autorių teisių valdymą, leidžiant greitai ir efektyviai nustatyti atlyginimo mokėjimo schemą;

gali sustiprinti teisėtų autorių teisių turėtojų apsaugą, užtikrindamas, kad jų kūryba bus naudojama etiškai ir kad už tai bus mokamas atitinkamas atlygis;

galimas aiškesnis ir skaidresnis duomenų naudojimas, su galimybe stebėti, kaip ir kur naudojami autorių teisėmis apsaugoti kūriniai.

Silpnybės:

tokio modelio įgyvendinimas reikalauja sudėtingos techninės infrastruktūros ir administravimo, kas gali lemti didelius pirminius išlaidų kaštus;

gali atsirasti biurokratiniai iššūkiai, susiję su teisių turėtojų identifikavimu ir jų sutikimų valdymu.

reikalingas aiškus ir greitas politinis sprendimas naujam teisiniam reguliavimo įvedimui gali atsirasti pavėluotai.

Galimybės:

šis modelis gali tapti nauju standartu autorių teisių srityje, ypač GDI ir skaitmeninių kūrinių kontekste.

modelis gali skatinti naujas kūrybines iniciatyvas ir inovacijas, nes kūrėjai jaustųsi saugesni ir gautų skaidrų atlyginimą už jų darbą.

modernus sprendimas gali padaryti įtaką tarptautiniam bendradarbiavimui ir standartams, susijusiems su GDI ir autorių teisėmis.

Grėsmės:

teisiniai ir reguliavimo neaiškumai, ypač tarptautiniu lygmeniu, gali kelti grėsmę modelio efektyvumui.

gali atsirasti pasipriešinimas iš stiprių rinkos dalyvių, kurie nori išsaugoti esamą naudą iš autorių teisių panaudojimo sistema.

technologiniai pokyčiai, tokie kaip nauji DI modeliai gali reikalauti naujų būdų mokytis taip stipriai nebesiremiant duomenų rinkiniais.

Kompensacinio atlyginimo pritaikymas

Kompensacinis atlyginimas, kitaip vadinamas „tuščios laikmenos“ mokesčiu, Lietuvoje įvestas 2012 m. siekiant išspręsti kūrinių kopijavimo asmeniniam naudojimui skirtinguose įrenginiuose teisėtumo klausimą. Tai nėra visiškai naujas mokestis, jis galiojo ir anksčiau, bet buvo taikomas tik CD ir DVD diskams bei vaizdo ir garso kasetėms, o nuo 2012 m. buvo pridėtos USB atmintinės, atminties kortelės, nešiojami diskai, MP3 grotuvai, asmeniniai kompiuteriai ir kt.⁴⁶

Ir nors tai yra mokestis už fizines laikmenas, šiandieninių realiųjų kontekste, kai įvairūs kūrybiniai ir nekūrybiniai veiksmai bei jų perdavimas dažnu atveju vyksta tik skaitmenine išraiška, būtų verta svarstyti turinio laikymo mokesčio atsiradimą debesų saugykloms, skaitmeninėms platformoms ir DI modeliams, kurių pastarieji irgi atlieka „laikiną“ kūrinių kopijavimą, kol vyksta DI sistemų mokymas.

Koncepcija taikyti mokestį debesijos saugyklų paslaugoms asmeninio kopijavimo tikslais sulaukė dėmesio ir Europos Sąjungoje. Reikšmingas atvejis⁴⁷ yra susijęs su Austrijos autorių teisių kolektyvinio administravimo organizacija, Austro-Mechana, kuri siekė iš Strato, debesijos saugyklų paslaugų teikėjo, išieškoti privataus kopijavimo mokesčius. Šis atvejis pasiekė Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, kuris nusprendė, kad privačios kopijos, saugomos debesijose, patenka po ES privataus kopijavimo išimtimi, ir valstybės narės turi užtikrinti teisėtų atlyginimų mokėjimą teisių turėtojams už leistinas jų kūrinių reprodukcijas. Tačiau kiekvienai ES valstybei narei palikta teisė nuspręsti, ar debesijos paslaugų teikėjas turėtų būti atsakingas už tokio autorių teisių mokesčio mokėjimą. Tai reiškia, kad debesijos saugyklų paslaugų teikėjai galėtų būti priskirti prie nacionalinių mokesčių sistemų, tačiau valstybėms narėms tai nėra privaloma.

Dabar „Lietuvoje kiekvienas žmogus savo asmeniniam naudojimui gali pasidaryti legaliai įsigyto muzikos įrašo, filmo ar kito kūrinių kopiją, tačiau mainais už tai muzikantai, aktoriai, kiti atlikėjai, autoriai, taip pat muzikos ir vaizdo įrašų gamintojai turi teisę gauti teisingą kompensacinį atlyginimą.“⁴⁸

Mokesčio dydis priklauso nuo laikmenos tipo ir gali būti išreikštas fiksuota suma (dažniausias būdas) arba procentine išraiška (taikomas visų tipų kompaktiniams diskams, diskams, diskams „Blu-ray“).⁴⁹

Nors „kompensacinį atlyginimą moka pirmieji tuščių laikmenų ir įrenginių pardavėjai Lietuvoje“⁵⁰, atlygis pasiekia autorius visame pasaulyje: „perkant tuščias laikmenas, mobiliuosius telefonus ar kitą panašią kompiuterinę techniką į kainą yra įskaičiuojamas simbolinio dydžio kompensacinis atlyginimas. Vėliau jis yra paskirstomas viso pasaulio muzikos ir filmų gamintojams, autoriams, atlikėjams, aktoriams ir kt. teisių turėtojams.“⁵¹ Tai rodo įvestos sistemos galimybes atliepti kūrėjų teisių užtikrinimą globaliai.

Globalumo aspektas yra itin svarbus, kalbant apie galimybę šį atlygio modelį taikyti DI kompanijoms, kurios dažniausiai yra registruotos ne Lietuvoje ir net ne Europos Sąjungoje. Taip pat, svarbu suprasti, kad tai mokestis, kuris yra renkamas už parduodamas laikmenas. Už jas galiausiai sumoka laikmenos pirkėjas, nes šis

⁴⁶ AGATA: kompensacinis atlyginimas kūrėjams padidės iki 30-ies kartų, technologijos.lt, [AGATA: kompensacinis atlyginimas kūrėjams padidės iki 30-ies kartų :: IT :: www.technologijos.lt](https://www.technologijos.lt/), 2012 gruodžio 21 d.

⁴⁷ Are Cloud Service Providers Subject to Copyright Levies, MoFO, <https://www.mofo.com/resources/insights/220428-cloud-service-providers>, 2022 balandžio 29 d.

⁴⁸ AGATA: kompensacinis atlyginimas kūrėjams padidės iki 30-ies kartų, technologijos.lt, [AGATA: kompensacinis atlyginimas kūrėjams padidės iki 30-ies kartų :: IT :: www.technologijos.lt](https://www.technologijos.lt/), 2012 gruodžio 21 d.

⁴⁹ Tuščios analoginės ar skaitmeninės laikmenos ir įrenginiai, už kuriuos mokamas kompensacinis atlyginimas už kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimą asmeniniais tikslais, ir kompensacinio atlyginimo tarifai, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, VIII-1185 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (Irs.lt), Suvestinė redakcija nuo 2022-06-07 iki 2023-12-31 20 straipsnis, 1 priedas

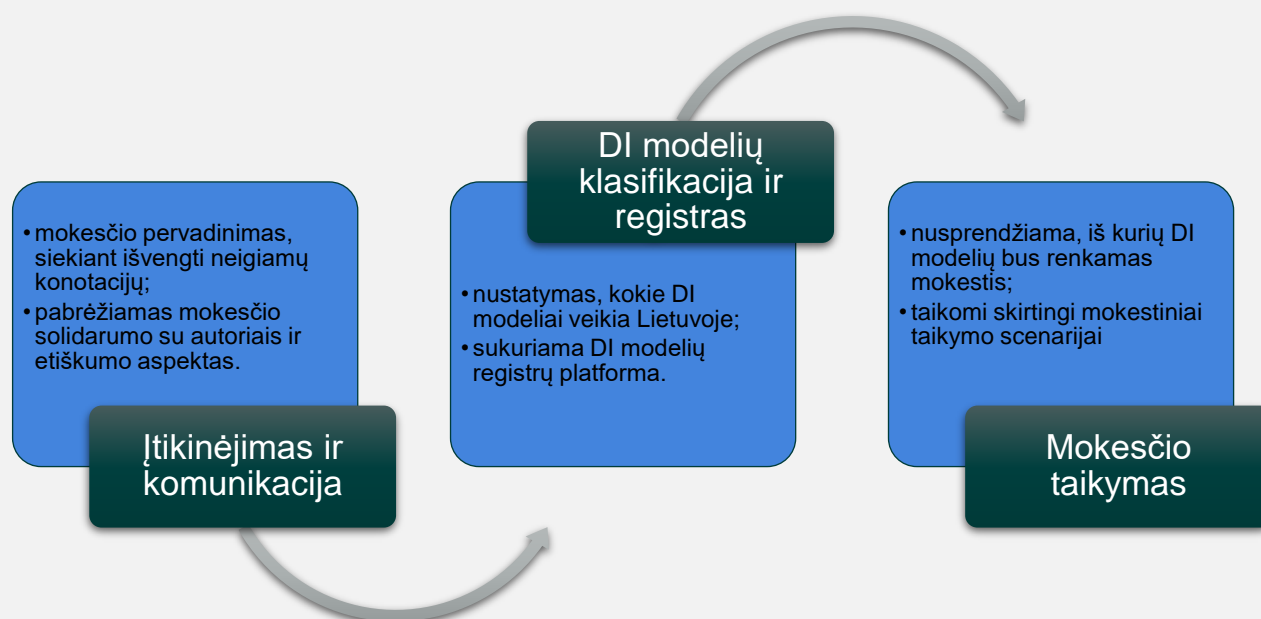
⁵⁰ Kas ir kada jį moka, AGATA, [Kas yra kompensacinis atlyginimas už tuščias laikmenas ir įrenginius? - Agata](#)

⁵¹ Kas yra kompensacinis atlyginimas už tuščias laikmenas ir įrenginius, AGATA, [Kas yra kompensacinis atlyginimas už tuščias laikmenas ir įrenginius? - Agata](#)

mokestis yra pridedamas prie įrenginio kainos. Taigi, ne gamintojas, ne tiekėjas, ne pardavėjas jį sumoka, o – galutinis naudotojas. Taip pat, tai yra taikoma tik Lietuvos teritorijoje parduodamoms laikmenoms. Todėl sprendžiant šį klausimą, reikia prisiminti, kad didžiąją dalį DI sistemų sudarys įmonės, kurios yra registruotos ne Lietuvoje, todėl šio kompensacinio mokesčio išplėtimui itin svarbus yra ES palaikymas.

Kompensacinio atlyginimo mokestis, nors ir sulaukiantis aštrios kritikos nuo jo įvedimo⁵² iki šių dienų⁵³, iš dalies sprendžia atlygio autoriams už jų turinio nukopijavimą į įvairias laikmenas problemą. Todėl šio mokesčio pritaikymas rinkti jį ir iš DI kompanijų galėtų būti sąlyginai priimtinas sprendimas.

Preliminarūs žingsniai siekiant išspręsti kliuvinius, taikant kompensacinio atlygio modelį rinkti mokestį ir iš DI kompanijų

Reikia pažymėti, kad svarstant galimybę pritaikyti kompensacinio mokesčio rinkimą ir už DI sistemose mokymo tikslais trumpam kopijuojamam turiniui, iškils įvairūs kliuviniai. Juos sprendžiant svarbūs yra šie žingsniai:

1. įtikinti užsienio DI kompanijas, kad šis mokestis yra pagrįstas. Tikriausiai reikėtų jį pervadinti siekiant išvengti egzistuojančių neigiamų konotacijų ir pabrėžiant mokesčio etiškumą ir solidarumo su autoriais paskirtį;
2. nustatyti, kokie DI modeliai veikia Lietuvoje ir reguliariai tikrinti bei atnaujinti sąrašus. Taip pat reguliuoti, ar DI kompanijos moka nustatytą mokestį. Galbūt reikėtų svarstyti DI modelių registrų platformos atsiradimą. Ji papildomai pasitarnautų autorių teisių turėtojams:
 - a. siekiant sužinoti, kokie modeliai veikia Lietuvoje;
 - b. patikrinti, ar juose be leidimo nėra naudojami jų autorių teise saugomi kūriniai;
3. nuspręsti, iš kurių DI kompanijų reikėtų rinkti mokestį. Įprastai šis mokestis yra renkamas už pirmą kartą Lietuvoje parduodamą tuščią laikmeną, bet DI kompanijos dažniausiai yra registruotos ne Lietuvoje, jų įrankiai gali būti nemokami (Chatgpt-3), arba prieinami prenumeratos būdu už tam tikrą mokestį (Chatgpt-4). Tad reikėtų nuspręsti, kokiems modeliams taikyti mokestį, o kuriems ne:

⁵² Pozicija. Pastabos dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pataisų (XIP-1991(2)), Lietuvos laisvosios rinkos institutas, [Pozicija. Pastabos dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pataisų \(XIP-1991\(2\)\) | Lietuvos laisvosios rinkos institutas \(lri.lt\)](#), 2011 lapkričio 2 d.

⁵³ Iki 11,5 euro už įrenginį: kodėl įsigydami telefoną ar kompiuterį vis dar turime sumokėti tuščios laikmenos mokestį, Lrt.lt, [Iki 11,5 euro už įrenginį: kodėl įsigydami telefoną ar kompiuterį vis dar turime sumokėti tuščios laikmenos mokestį? - LRT](#), 2023 lapkričio 7 d.

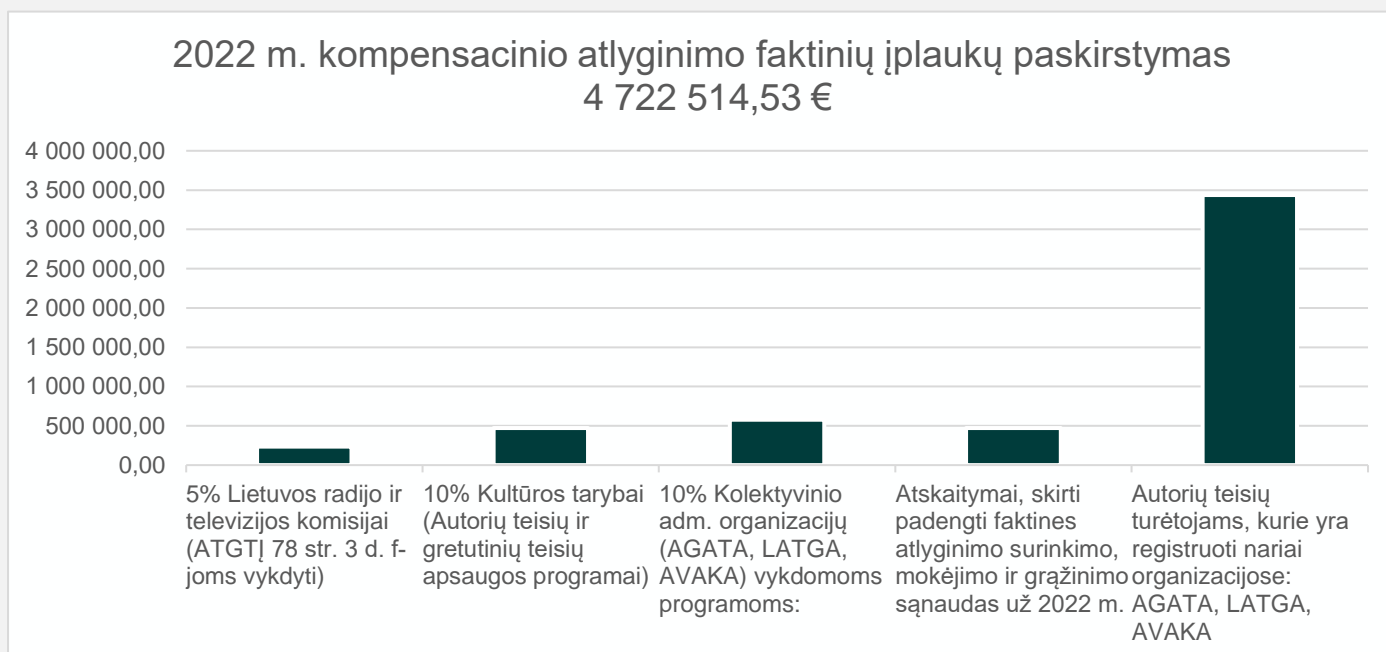
- galbūt nemokamos prieigos DI įrankiai galėtų būti neapmokestinami remiantis tuo, kad jais gali naudotis visi⁵⁴;
- svarstant mokamų versijų apmokestinimą papildomai būtų galima remtis jau anksčiau minėtu licencijų rūšiavimo pavyzdžiu (kūrybinis-komercinis, kūrybinis-nekomercinis, nekūrybinis-komercinis, nekūrybinis-nekomercinis);
- kompanijoms, jau savanoriškai mokančioms atlygį už turinio panaudą treniruojant DI sistemas, galėtų būti taikoma šio mokesčio išimtis.

DI kompanijoms pritaikytą mokestį, tikėtina, kaip ir už tuščias laikmenas, tektų sumokėti galutiniam naudotojui, kuris naudojasi mokama prenumerata. Kadangi galimi skirtingi prenumeratų lygiai su skirtinga prieiga ir tarifu, siūloma įvesti procentinį mokestį, susietą su prenumeratos kaina.

Kitas svarbus momentas – teisingas atlygio paskirstymas autorių teisių turėtojams.

Pagal šiuo metu galiojančias nuostatas surinktas mokestis yra dalinamas į kelias dalis – padengti remiamų programų kaštus, administracinius kaštus ir likusi suma yra padalinama autorių teisių turėtojams, kurie yra registruoti teisių turėtojai organizacijose AGATA, LATGA ir AVAKA.

Pavyzdys: kompensacinio atlyginimo surinkto 2022 m. paskirstymas⁵⁵:

⁵⁴ AGATA komentaras gautas el. laišku: „Mūsų nuomone apmokestinimas fiksuota suma turi būti, nes autorinis turinys vis tiek yra naudojamas, 2024 m. sausio 16 d.

⁵⁵ Skaidrumo ataskaita, AGATA, [2022 skaidrumo ataskaita \(agata.lt\)](https://www.agata.lt/), 2022 m., p. 18 – 19

2022 m. narių skaičius:

- AGATA – 11 465⁵⁶;
- AVAKA – 7 67⁵⁷;
- LATGA – 6 181⁵⁸.

Bendras narių skaičius organizacijose – 18 413⁵⁹. Taigi, galima numanyti, kad vidutiniškai autoriams 2022 m. buvo išmokėta 186,77 € (pilna suma išmokėta autorių teisių turėtojams 2022 m. – 3 439 060,10⁶⁰ € padalinta iš bendro narių skaičiaus 18 413).

Tai yra vidutinės išmokos paskaičiavimas, individualus apmokėjimas gali smarkiai skirtis. Tačiau reikia turėti omeny, kad šios trys ne pelno siekiančios organizacijos šių lėšų dėka papildomai rūpinasi savo narių autoriniais darbais, finansuoja su kultūra susijusius projektus, antipiratinės programas, teikia konsultacijas, tad nemateriali nauda autoriams, manoma, yra ženkliai didesnė.

Tad jei šis atlygio modelis būtų išplėstas rinkti mokesčių iš DI kompanijų, kurios veikia Lietuvoje, išlaikant tas pačias lėšų paskirstymo nuostatas, ir darant prielaidą, kad dėl to didės surenkamų lėšų suma, galima būtų tikėtis dar kokybiškesnio ir tvaresnio aukščiau minimų veiklų organizavimo, lengviau užtikrinant jų tęstinumą.

Kalbant apie teisingą atlygio paskirstymą, būtų galima svarstyti anksčiau minėtus vienkartinį ir periodinį mokesčių:

- vienkartinis būtų renkamas atsižvelgiant į šaltinius, iš kurių buvo apmokama DI sistema (mokymams naudotų duomenų šaltiniai turės būti pateikiami vykdant ES DI reglamentą);
- periodinis:
 - galėtų būti taikomas nuo Lietuvoje registruotų IP registruotų prenumeratorių skaičiaus;
 - arba pagal užklausų, kurių būtent lietuvių kalba, skaičiaus⁶¹.

Galima būtų taikyti anksčiau minėtą atlygio apskaičiavimo modelio šabloną, kurį sukurtų ir išduotų atlygio modelio administratorius, arba remtis *pro-rata* principu, išmokant visiems atpažintiems autorių teisių turėtojams atsižvelgiant tik į mokymams naudoto turinio kiekybę. Kadangi modeliai yra nuolat papildomi nauja informacija, svarbu, kad mokymui skirti šaltiniai irgi būtų peržiūrimi reguliariai.

Kompensacinio atlygio modelis jau yra veikiantis, tad labai svarbu konsultuotis su šio modelio administratoriais bei teisininkais siekiant geriau suprasti šio modelio plėtros galimybes, su tuo iškylančius iššūkius ir būtinus teisinius, technologinius bei administracinius pokyčius.

⁵⁶ Skaidrumo ataskaita, AGATA, [2022 skaidrumo ataskaita \(agata.lt\)](#), 2022 m., p. 17

⁵⁷ Skaidrumo ataskaita, AVAKA, [Patvirtinta-AVAKA-2022-ataskaita.pdf](#), 2022 m., p. 8

⁵⁸ Skaidrumo ataskaita, LATGA, [Ataskaita-2022-m.pdf \(latga.lt\)](#), 2022 m., p. 10

⁵⁹ Derėtų priminti, kad „asociacijos taip pat atstovauja ir užsienio teisių turėtojus pagal dvišales bendradarbiavimo sutartis su užsienio kolektyvinio administravimo organizacijomis, atitinkamai daromi išmokėjimai“ - AGATA komentaras gautas el. laišku 2024 sausio 16 d.

⁶⁰ Skaidrumo ataskaita, AGATA, [2022 skaidrumo ataskaita \(agata.lt\)](#), 2022 m., p. 18

⁶¹ AGATA komentaras gautas el. laišku: „Mūsų nuomone, kol kas tai nėra reprezentatyvu, nes tikėtina, kad užklausoms yra naudojama anglų kalba.“, 2024 m. sausio 16 d.

Kompensacinio atlyginimo pritaikymo SWOT analizė

AGATA komentaras: „DI reguliavimui taikyti kompensacinio atlyginimo analogiją logiškas ir, mūsų manymu, tinkamiausias variantas. Siūlytume atskirą, naują reguliavimą, kuris būtų grįstas „tuščios laikmenos“ modeliu. Na o plėsti ATGTĮ 20 str. DI sritimi vertintume labai atsargiai ne tik dėl subjektų, kurie būtų atsakingi mokėti atlyginimą, bet ir dėl to, jog iš esmės susiduriame su kitu kūrybinių panaudojimo būdu ir tokio panaudojimo tikslu.“⁶²

⁶² AGATA komentaras gautas el. laišku, 2024 m. sausio 16 d.

Išvados

DI kompanijoms autorinis turinys yra labai svarbus. Be jo jos negali kurti tokių DI įrankių, kaip ChatGPT. Todėl, nesišvaistant kaltinimais (New York Times byla prieš OpenAI ir Microsoft⁶³) ir nepriešinant DI kompanijų ir kūrėjų (minėtas sąmoningas turinio „nuodijimas“), svarbu ieškoti sinergijos taškų tarp jų, užtikrinant, kad būtų pasiekta abipusė nauda, teisingai įvertinant kūrėjų indėlį į sėkmingą technologijų vystymąsi.

Ši analizė suteikia reikalingas įžvalgas ir gaires, kurios gali padėti formuoti efektyvią ir tvarią atlygio kūrėjams politiką DI kontekste.

Čia įvairiapusiškai yra išnagrinėti galimi atlygio modeliai, kurių dėka galima būtų užtikrinti sąžiningą atlygio mokėjimą kūrėjams už jų turinio panaudojimą DI sistemose. Antrinė nauda – jų dėka taip pat būtų galima užtikrinti papildomus autorinių teisių saugiklius per galimybę žinoti, koks konkretus turinys yra naudojamas DI mokymams.

Analizėje atskleidžiama, kaip šie modeliai gali paveikti kūrėjų motyvaciją, inovacijų plėtrą bei ekonomiką. Svarstoma, kaip skirtingi modeliai geriausiai atitiktų šiuolaikines rinkos tendencijas, technologinius iššūkius ir teisinius reikalavimus. Pateiktas įvairiapusis objektyvus atlygio modelių vertinimas suteikia politikos formuotojams argumentus sprendimų priėmimo procese, neužmirštant, kad sėkmingam pasirinkto modelio praktiniam taikymui yra itin svarbus sutarimas ir sprendimas ES lygmenyje.

Individualūs atlygio modeliai (pajamų dalijimosi, autorinių honorarų, fondo bei įvairi jų kombinacija) kuria personalizuotą santykį tarp DI kompanijų ir kūrėjų. Jie suteikia galimybę kūrėjams derėtis dėl atlygio dydžio, turinio panaudos ir apmokėjimo sąlygų. Tai skatina kūrėjų motyvaciją dalintis savo turiniu su DI kompanijomis, kurios užtikrina teisingą ir priimtina atlygio paskirstymą.

Sprendžiant individualaus atlygio taikymo klausimą galimi du variantai:

- visuotinis teisinis įpareigojimas DI kompanijoms taikyti vienokį ar kitokį atlygio modelį. Tam yra būtinas politinis sutarimas ir ES pritarimas reikalingiems teisiniams pakeitimams įgyvendinti;
- nieko nedaryti, tikintis, kad rinka pati save sureguliuos. Šiuo atveju paliekama konkurencinės nelygybės galimybė tarp etiškai ir neetiškai dirbančių DI kompanijų, tarp didžiųjų ir mažųjų DI kompanijų.

Abiem atvejais, mažoms, naujoms ir specifinį produktą kuriančioms DI kompanijoms būtų sunku pritraukti tinkamą turinį kuriančius kūrėjus, nes negalėtų pasiūlyti tokių pat gerų sąlygų ir atlygio, kaip didžiosios.

Taip pat, nepaisant to, koks kelias būtų pasirinktas (rinkos savi-reguliavimo ar teisinio įpareigojimo), mažiems ir nišiniams kūrėjams individualizuoto atlygio modelio atveju nebūtų užtikrinamos palankiausios sąlygos, nes jas derybų su DI kompanijomis metu diktuos populiarieji, didieji kūrėjai ir kūrėjų teises atstovaujanti kolektyvinė organizacija.

Centralizuoti atlygio modeliai (duomenų rinkinių platforma ir kompensacinio atlyginimo pritaikymas) – universalesnė sistema, kuri savo potencialu gali apimti visus sferoje norinčius dalyvauti kūrėjus, nepaisant jų kūrybos brandos lygio, kiekybės ar pobūdžio. Taip pat visos, didžiosios, mažosios, startuoliai ir specifinį produktą kuriančios, DI kompanijos turėtų vienodas prieigos prie kokybiškų duomenų sąlygas (duomenų rinkinių platformos atveju), ir skaidrų, aiškių atlygio apmokėjimo formatą ir prognozuojamą jo dydį.

⁶³ How a New York Times copyright lawsuit against OpenAI could potentially transform how AI and copyright work, The conversation, [How a New York Times copyright lawsuit against OpenAI could potentially transform how AI and copyright work \(theconversation.com\)](https://theconversation.com/how-a-new-york-times-copyright-lawsuit-against-openai-could-potentially-transform-how-ai-and-copyright-work), 2024 m. sausio 17 d.

Centralizuotų modelių atveju DI kompanijoms ir kūrėjams ar, pagal poreikį, jų teises saugančioms kolektyvinėmis organizacijomis, užtektų vienos sutarties su atlygio modelio administratoriumi, kuris užtikrintų sąžiningus bendradarbiavimo santykius, skaidrumą, tvarumą ir tęstinumą.

Kadangi centralizuoti sprendimai apima labai daug elementų (technologinių, kompetentingų specialistų, finansinių, teisinių), kalbant apie šiuos atlygio modelius, svarbu visų pirma įvertinti, kokie panašūs sprendimai jau egzistuoja Lietuvoje ir patikrinti, ar būtų galima juos pritaikyti atlygio rinkimui iš DI kompanijų.

Lietuvoje veikia atvirų duomenų portalas, kuris užima lyderiaujančias pozicijas ES atvirų duomenų portalų lygoje. Taip pat turime kompensacinį atlyginimą, kurio administratoriai puikiai išmano kūrėjų specifinius poreikius ir turi atlygio surinkimo bei išmokėjimo sprendimus, veikiančius ne tik Lietuvoje, bet ir globaliai.

Centralizuotų modelių silpnybė – tai didelės pirminės investicijos:

- finansai – reikia rasti lėšų projekto finansavimui;
- žmogiškieji išteklių – reikia pritraukti kompetentingus specialistus;
- technologiniai sprendimai – jie turi būti modernūs ir nuolat atnaujinami;
- teisiniai pakeitimai – ES lygmenyje svarbu sutarti dėl būtinų teisinių instrumentų reglamentuojančių atlygio kūrėjams nuostatas DI kontekste;
- tarptautinis bendradarbiavimas – įtikinti DI kompanijas, kad atlygis kūrėjams yra svarbus, etiškas ir tvarus sprendimas, siekiant užtikrinti kūrėjų ir DI kompanijų sinergiją;
- mokslinės analizės – reikia išsamių ekonomikos dinamikos, teisinės aplinkos, kultūrinio bei socialinio poveikio ir technologinių pokyčių tyrimų.

Tokie procesai užima daug laiko ir kantrybės, tad būtinos sąlygos yra stipri politinė valia, aiški vizija ir tikslas.

Rekomendacijos

Papildomi tyrimai ir analizės

Siekiant įgyvendinti efektyvius ir teisingus atlygio modelius DI srityje, svarbu atsižvelgti į keletą esminių aspektų: ekonomikos dinamiką, teisinę aplinką, kultūrinį bei socialinį poveikį ir technologinius pokyčius. DI technologijų plėtra ir jų įtaka kūrėjų bei autorių teisių apsaugai reikalauja kruopščių ir išsamių analizių, kurios padėtų užtikrinti, kad atlygio modeliai būtų suderinti su šiais svarbiais aspektais. Toliau pateikiamos rekomendacijos atlikti būtinas analizes ir tyrimus, pasitelkiant reikalingus ekspertus ir institucijas-partnerius, kurie galėtų prisiimti atsakomybę už šių analizių vykdymą.

Tipas	Priežastis	Ekspertai	Argumentai	Institucija-partneris
Ekonomikos analizė	Suprasti atlygio modelių ekonominį poveikį kūrėjams ir rinkai	Universitetų ekonomikos profesoriai, rinkos analitikai	Įvertinti modelių įtaką kūrėjų ekonominei padėčiai ir rinkos konkurencingumui	Ekonomikos ir inovacijų ministerija
Teisinė analizė	Užtikrinti atlygio modelių teisinį tinkamumą ir autorių teisių apsaugą	Intelektinės nuosavybės teisininkai, teisės profesoriai	Užtikrinti nacionalinės bei tarptautinės teisės atitikimus autorių teisių apsaugos srityje	Teisingumo ministerija Kultūros ministerija
Kultūros ir socialinių aspektų tyrimai	Įvertinti modelių poveikį kultūrinei įvairovei ir kūrybinei raiškai	Kultūros studijų ir socialinių mokslų akademikai	Skatinti kultūrinę plėtrą ir inovacijas, atsižvelgti į kūrėjų ir visuomenės interesus	Kultūros ministerija
Technologijų pokyčių analizė	Suprasti technologinių inovacijų įtaką atlygio modelių taikymui	Inžinerijos ir informatikos specialistai	Prognozuoti naujovių ir DI taikymo atlygio modeliuose efektyvumą	Ekonomikos ir inovacijų ministerija

Toks metodinis požiūris leidžia užtikrinti, kad kiekvienas aspektas bus išnagrinėtas atidžiai ir profesionaliai. Ekonomikos, teisės, kultūros ir technologijų analizės yra neatsiejamos nuo efektyvaus ir teisingo atlygio modelio sukūrimo, kuris ne tik atitiktų teises normas, bet ir skatintų kūrybiškumą bei inovacijas, užtikrinant tinkamą atlygį kūrėjams. Tokie veiksmai prisidės prie skaidresnės ir teisingesnės DI panaudojimo aplinkos kūrimo, kartu skatinant Lietuvos kultūrinę ir ekonominę plėtrą.

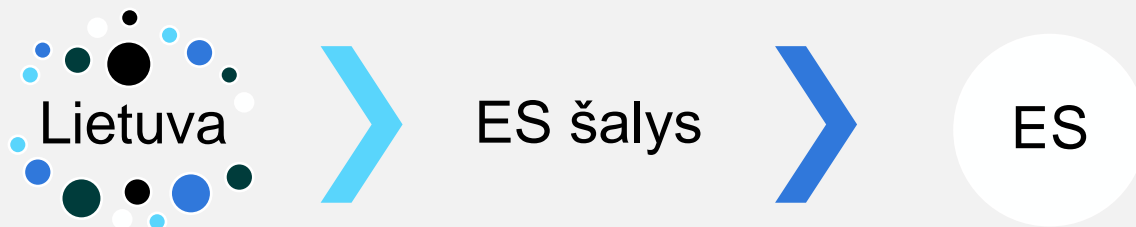
Išnagrinėjus galimus atlygio modelius, akivaizdu, kad kiekvienas jų turi unikalių privalumų ir trūkumų, kurie turėtų būti papildomai išanalizuoti įvairių sričių specialistų. Tuomet kompleksinių analizių dėka formuoti tolimesnę kūrėjų ir DI kompanijų sinergijos politikos kryptį.

Teisinis įpareigojimas mokėti atlygį

Siekiant užtikrinti atlygio mokėjimo standartus, svarbu, kad politikos formuotojai numatytų teisinį įpareigojimą DI kompanijoms taikyti atlygio kūrėjams modelį. Skirtingi apmokėjimo terminai ar išimtys galėtų būti taikomi skirtingos paskirties DI sistemoms (komercinis-kūrybinis, nekomercinis-kūrybinis, komercinis-nekūrybinis, nekomercinis-nekūrybinis).

Svarbu suprasti, kad tinkamo modelio pasirinkimas turės ilgalaikį poveikį tiek kūrėjų bendruomenei, tiek visai kultūrinei industrijai. Todėl būtina siekti pusiausvyros tarp kūrėjų interesų, visuomenės poreikių ir DI technologijų progreso, užtikrinant skaidrumą, teisingumą ir inovacijų skatinimą.

Preliminarus 9 žingsnių planas

- 1) 2024 m. I ar II-ame pusmetyje LRKM iniciatyva sudaroma DI autorių teisių ekspertų grupė: iš kūrėjų, autorių teisių organizacijų, teisininkų, DI ekspertų, DI kuriančių kompanijų atstovų ir duomenų ekspertų;
- 2) DI autorių teisių ekspertų grupei pavedama išanalizuoti siūlomus atlygio modelius, inicijuoti ir kuruoti papildomus tyrimus ir analizes bei parengti įstatymų projektą;

- 3) atlygio modelio idėja ir tyrimų rezultatais dalinamasi su pasirinktomis ES šalimis, siekiant konstruktyvių nuomonių ir idėjų palaikančių partnerių (šis žingsnis gali būti atliekamas paraleliai su antruoju žingsniu);
- 4) esant galimybei pasirinkto modelio testavimas su Lietuvos ir/ar ES DI kompanijomis;
- 5) gerosios praktikos pristatymas ES;

- 6) Lietuvos Pirmininkavimo ES Tarybai 2027 m. I-ame pusmetyje pristatomas autorių teisių srities prioritetas: teisinio instrumento ES iniciavimas dėl atlygio kūrėjams DI kontekste;
- 7) Lietuva dalyvauja ES lygmens diskusijose su Lietuvos ir ES partnerių atvejo studijomis;
- 8) remiantis geraja patirtimi ir ekspertize Lietuva prisideda prie ES teisinio instrumento teksto rengimo;
- 9) ES teisinio instrumento plano įgyvendinimas.

Priedas

Kitų šalių veiksmai

Prancūzija⁶⁴

2023 m. rugsėjo 12 d. Prancūzijos Nacionalinė Asamblėja, atstovaujama Prezidento E. Macron'o partijos "Renesansas", pristatė naują įstatymo pasiūlymą, žinomą kaip pasiūlymas Nr. 1630. Šis pasiūlymas siekia pakeisti Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodeksą, atsižvelgiant į iššūkius, kuriuos kelia DI autorių teisių srityje. Vienas iš siūlomų pakeitimų: naujas mokestis, kurį turės mokėti DI kompanijos autorių teisių kolektyvinėms organizacijoms.

JAV⁶⁵

JAV autorių teisių biuras 2023 m. rugpjūčio 30 d. paskelbė dokumentą apie atliekamą tyrimą „Artificial Intelligence and Copyright“ ir iki metų pabaigos kvietė teikti komentarus kūrėjų atlygio dirbtinio intelekto kontekste klausimu. Dokumente yra nagrinėjama, kaip turėtų būti reglamentuotas autorių teisių turėtojų sutikimas ir kompensacija už jų kūrinių naudojimą DI mokymo procese, svarsto įvairius licencijavimo modelius ir jų poveikį, bei tiria privalomo licencijavimo galimybes. Biuras siekia įvertinti galimą ekonominį poveikį ir atlygio sistemas.

Universalios bazinės pajamos

Kalbant apie DI, atsiranda minčių, kad jos galėtų būti priežastis ir prielaida įvesti universalias bazines pajamas: „universalijų bazinių pajamų šalininkai nebevadina jų tik sprendimu mažinti skurdą, bet atsako ir į didžiąsias problemas, su kuriomis susiduria šiuolaikiniai darbuotojai: darbo užmokesčio nelygybė, darbo vietų netikrumas – ir artėjanti dirbtinio intelekto sukeltų darbo vietų praradimo rizika“⁶⁶.

[Rossana Merola](#) savo tyrime „Įtraukusis augimas automatizacijos ir dirbtinio intelekto eroje: kaip gali padėti mokesčiai?“⁶⁷ siūlo idėją „kad įmonės, kurios naudoja dirbtinį intelektą užduočių automatizavimui, sprendimų priėmimui ar paslaugų atlikimui, galėtų būti apmokestinamos mokesčiais nuo pelno ar pajamų, gautų per dirbtinio intelekto valdomus procesus.“⁶⁸

[Ilja Laursas](#) savo pranešime „Dirbtinis intelektas: bazinės pajamos“ teigia, kad DI jau dabar yra protingesnis ir kūrybingesnis už žmogų ir implikuoja, kad tik laiko klausimas, kada šalis ims taikyti universalijų bazinių pajamų modelį.⁶⁹

⁶⁴ French National Assembly Proposes New Law to Secure Copyright in AI, fieldfisher, [French National Assembly Proposes New Law to Secure Copyright in AI | Fieldfisher](#), 2023 spalio 5 d.

⁶⁵ Artificial Intelligence and Copyright, Regulations.gov, [Regulations.gov](#), 2023 rugpjūčio 30 d.

⁶⁶ AI is coming for our jobs! Could universal basic income be the solution, the Guardian, [AI is coming for our jobs! Could universal basic income be the solution? | Global development | The Guardian](#),

⁶⁷ Inclusive Growth in the Era of Automation and AI: How Can Taxation Help, frontiers, [Frontiers | Inclusive Growth in the Era of Automation and AI: How Can Taxation Help? \(frontiersin.org\)](#), 2022 gegužės 31 d.

⁶⁸ AI is coming for our jobs! Could universal basic income be the solution, the Guardian, [AI is coming for our jobs! Could universal basic income be the solution? | Global development | The Guardian](#),

⁶⁹ DIRBTINIS INTELEKTAS: bazinės pajamos | Maslow piramidė | Iaimės ekonomika | išminties amžius, Ilja Laursas, [DIRBTINIS INTELEKTAS: bazinės pajamos | Maslow piramidė | Iaimės ekonomika | išminties amžius - YouTube](#), 2024 sausio 2 d.

Analizėje naudoti šaltiniai ir jų santraukos

Doktorantas Artha Dermawan and Dr. Péter Mezei: „Dirbtinis intelektas ir konsensusu grįstas atlyginimo režimas Pietryčių Azijoje“⁷⁰

Straipsnyje kalbama apie GDI mokymams naudojamus autorių teise saugomus duomenis, kurie pažeidžia rinką (market-encroaching), nes toks naudojimas gali būti žalingas teisių turėtojams. Todėl siūloma:

- formuoti į autorių orientuotą požiūrį;
- įvesti duomenų gavybos išimtį, panašią į ES praktiką (iš Pietryčių Azijos Tautų Asociacijos šalių, Singapūras kol kas yra vienintelis ją turintis);
- užtikrinti tinkamą mechanizmą, kuris leistų „išimti“ („opt-out“) duomenis iš GDI sistemų;
- numatyti atlygio galimybę, jei autorius „išimti“ duomenų nepageidauja. Tam reikalingas centralizuotas autorių teisių registracijos režimas, kuris egzistuoja visose Pietryčių Azijos Tautų Asociacijos šalyse.

Siekiant užtikrinti mokymo duomenų apsaugą, siūloma:

- per kolektyvinio administravimo organizacijas sukurti atlyginimo mechanizmą už GDI mokymams skirtų duomenų naudojimą;
- šios organizacijos galėtų veikti kaip tarpininkai tarp teisių turėtojų ar jų atstovų dėl abipusio sutarimo dėl proporcingo atlyginimo modelio.

Tam, kad pirmi du žingsniai galėtų būti įgyvendinti, reikia:

- sukurti mokymo duomenų identifikavimo ar ženklavimo mechanizmą.

Kalbant apie atlygį, nurodomi šie žingsniai:

- iniciacijos metu šalys galėtų aptarti fiksuotų tarifų dydį ir išmokų paskirstymo metodus;
- nuspręsti, kaip kompensuoti autoriams už jų turinio naudojimą GDI mokymams. Galimas variantas – remtis kiekybe.

Dr. Rita Matulionytė: „Generatyvinis dirbtinis intelektas ir autorių teisės: išimtis, kompensacija ar abu?“⁷¹

Straipsnyje pirmenybė yra teikiama kolektyvinei licencijai, kuri būtų sąlyginai paprastesnis atlygio išmokėjimo modelis nei galimi individualūs susitarimai tarp begalės autorių teisių turėtojų ir GDI kompanijų. Yra išskiriami ir keli trūkumai, vienas jų – bus beveik neįmanoma nustatyti, kiek ir koku mastu buvo panaudotas darbas mašininio mokymosi (ML) kontekste. Todėl tikėtina, kad visi teisių turėtojai turės gauti vienodas išmokas. Gali nutikti ir taip, kad sumos neviršys minimalios ribos lygio ir todėl išvis negalės būti paskirstytos teisių turėtojams.

Autorė išskiria keturis momentus, kai Australijoje yra galimai pažeidžiamos autorių teisės:

1. mokymas dažnai reikalauja tūkstančių, milijonų ar net milijardų darbų sukompiliavimo į vadinamąjį mokymo duomenų rinkinį, kuris tuomet yra išvalomas ir paruošiamas mokymui. Tai lemia ilgalaikę (t. y. ne laikiną) kūrinių reprodukciją, kuri paprastai atliekama be teisių turėtojų leidimo;
2. kai DI kūrėjas moko algoritmą naudodamas mokymo duomenų rinkinį, kuriame yra autorių teisių saugomi kūriniai, galima teigti, kad yra pagaminama daug laikinų kopijų;

⁷⁰ Artificial Intelligence and Consensus-Based Remuneration Regime in Southeast Asia, SSRN, [Artificial Intelligence and Consensus-Based Remuneration Regime in Southeast Asia by Artha Dermawan, Péter Mezei :: SSRN](#), 2023 lapkričio 7 d.

⁷¹ Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both, SSRM, [Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both? by Rita Matulionyte :: SSRN](#), 2023 m. gruodžio 4 d.

3. kai vartotojas naudoja apmokytą GDI modelį, jis gali norėti naudoti autorių teisių saugomą turinį kaip dalį savo teksto užklauso. Jei tokie naudojimai vyksta už švietimo įstaigų ribų (pvz., komercinių subjektų) ir jų neapima jokia licencija, turinio naudojimas užklausoje gali sukelti autorių teisių pažeidimą;
4. pažeidimas galėtų įvykti išvesties etape, kai GDI modelis generuoja išvestį, kuri yra labai panaši į ankstesnį darbą arba sudaro didelę dalį iš ankstesnio darbo.

Atsižvelgiant į Australijos autorių teisių turėtojų ir DI sistemų kūrėjų perspektyvas, siūlomas keturių žingsnių sprendimas:

1. skirtingas požiūris į įvairias DI technologijas aiškiai atskiriant, kas yra:
 - a. kūrybinis DI – generuojantys turinį, kuris gali konkuruoti ir/arba pakeisti žmogaus kuriamą kūrybinį turinį;
 - b. nekūrybinis DI – generuojantis kitokius rezultatus, t. y. įžvalgas duomenyse, sprendimus, rekomendacijas ir kt.;
2. išimties taikymas nekūrybiniam DI;
3. įstatyminis kolektyvinis licencijavimas kūrybiniam DI;
 - a. numatant galimybę nedalyvauti schemeje („opt-out“);
4. skaidrumo nuostata DI kūrėjams (minima ES reglamento skaidrumo nuostata, kaip pavyzdys, kaip ji turėtų veikti – nurodyti informaciją, apie darbus naudotus DI mokymams).

Prof. Nicola Lucchi: „ChatGPT: Atvejo studija dėl autorių teisių iššūkių generatyvinio dirbtinio intelekto sistemoms“⁷²

Straipsnyje teigiama, kad reikšmingas skirtumas tarp mašininio ir žmogiškojo mokymosi slypi tame, kad DI sistemoms, skirtingai nei žmonėms, reikia tikslių meno kūrinio kopijų jų mokymo duomenų rinkiniuose tam, kad DI sistemos galėtų „treniruotis“. GDI sistemos suteikia vartotojams galimybę lengvai kurti turinį, kuris gali tiesiogiai konkuruoti su mokymams naudotu originaliu turiniu. Kyla klausimas, ar jiems galima taikyti sąžiningo naudojimo ar kitas išimčių taisykles?

Tuo pačiu, suprantant, kad DI algoritmai yra priklausomi nuo milžiniškų duomenų kiekių, ir norint, kad jie atliktų tikslias prognozes, straipsnyje apsvaustomos keletas strategijų:

1. būtina sudaryti aiškias duomenų dalijimosi sutartis su duomenų teikėjais;
2. svarbu apsvaustyti tam tikrų tipų atlyginimo programų įgyvendinimą:
 - a. pajamų dalijimosi;
 - b. honorarų mokėjimai;
3. verta kurti ir prižiūrėti atviros prieigos duomenų rinkinius, skirtus mašininio mokymosi modelių „treniravimui“;
4. patartina turėti įstatymų nuostatas, skatinančias verslus savanoriškai pateikti anonimizuosius duomenis viešai prieinamoms saugykloms;
5. galima būtų teikti finansavimą ir kitas skatinimo priemones mokslininkams ir organizacijoms, kurios teikia pirmenybę duomenų dalijimuisi per centralizuotus centrus. Centralizuotus centrus būtų lengviau administruoti. Taip pat jie galėtų spręsti nesąžiningos DI kompanijų konkurencijos problemą, nes visi turėtų vienodą galimybę prieiti prie kokybiškų duomenų rinkinių. Galimi tipai:
 - a. duomenų saugyklos;
 - b. duomenų apsikeitimo punktai;

⁷² ChatGPT: A Case Study on Copyright Challenges for Generative Artificial Intelligence Systems, Cambridge University Press, [ChatGPT: A Case Study on Copyright Challenges for Generative Artificial Intelligence Systems | European Journal of Risk Regulation | Cambridge Core](#), 2023 m. rugpjūčio 29 d.

6. galiausiai svarbu nustatyti DI etikos gaires ir standartus, aprašant:
 - a. duomenų rinkimą;
 - b. sutikimą;
 - c. teisingą atlyginimą;
 - d. mokymo proceso skaidrumą.

Prof. Christophe Geiger ir Dr. Vincenzo Iaià „Pamirštas Kūrėjas: link statutinės atlygio teisės mašininio mokymosi generatyviniame dirbtiniame intelektui“⁷³

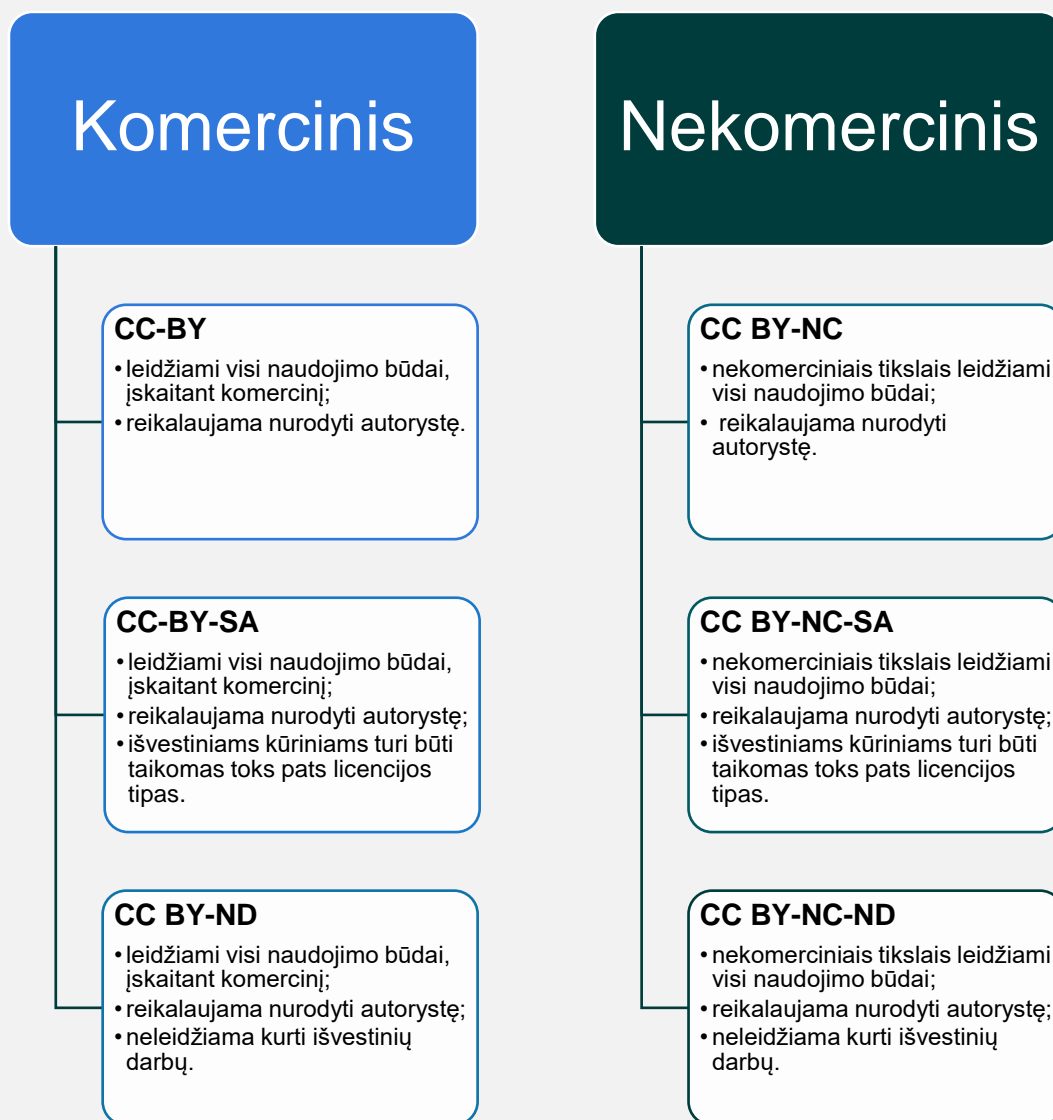
Straipsnyje aptariama, kaip esama autorių teisių sistema nepakankamai apsaugo autorių kūrinius, naudojamus DI mokymui. Nagrinėjama, kaip DI veikia autorių teises ir siūloma nauja atlygio sistema, siekiant subalansuoti DI kūrėjų ir autorių interesus. Svarstomas kolektyvinis atlygio modelis užtikrinantis į žmogų orientuotą požiūrį. Siūloma atsižvelgti į šiuos aspektus:

- surinktų mokesčių paskirstymas tarp turinio kūrėjų ir teisių turėtojų pagal skirtingus kriterijus, taikomus DI mokymui naudojant autorių teisėmis apsaugotus kūrinius;
- kalbama apie atlygio modelio nustatymo parametrų įstatyminę apibrėžtį, leidžiančią nustatyti kriterijus teisingam atlygiui, atsižvelgiant į darbo faktinę ar potencialią ekonominę vertę ir kitas aplinkybes;
- GDI sistemų teikėjams galėtų būti taikomas bendras mokėjimo įpareigojimas už autorių teisių apsaugotų kūrinių naudojimą mašininio mokymosi tikslais;
- atlygio modelio veikimas gali būti įgyvendintas dviem formomis, priklausomai nuo to, ar pasirinkta privati ar vieša integracijos forma, su galimybe pirmuoju atveju nustatyti atlyginimo normas derybų būdu.

⁷³ The Forgotten Creator: Towards a Statutory Remuneration Right for Machine Learning of Generative AI, SSRN, [The Forgotten Creator: Towards a Statutory Remuneration Right for Machine Learning of Generative AI by Christophe Geiger, Vincenzo Iaià :: SSRN](#), 2023 spalio 6 d.

„Creative commons” licencijos

Kalbant apie autorių teise saugomų skaitmeninių duomenų panaudojimą, galima išskirti dvi pagrindines panaudos kategorijas su šešiomis atitinkamomis „[creative commons](#)” licencijomis:

Šaltiniai

89 AI in Gaming Statistics You Need to Know – Games, Studios & More, Business 2 Community, [90+ AI in Gaming Statistics Updated for December 2023 \(business2community.com\)](https://business2community.com/90+ AI in Gaming Statistics Updated for December 2023), 2023 rugsėjo 29 d.

Artificial Intelligence and Copyright, Regulations.gov, [Regulations.gov](https://www.regulations.gov), 2023 rugpjūčio 30 d.

AGATA: kompensacinis atlyginimas kūrėjams padidės iki 30-ies kartų, technologijos.lt, [AGATA: kompensacinis atlyginimas kūrėjams padidės iki 30-ies kartų :: IT :: www.technologijos.lt](https://www.technologijos.lt/AGATA: kompensacinis atlyginimas kūrėjams padidės iki 30-ies kartų :: IT :: www.technologijos.lt), 2012 gruodžio 21 d.

AI is coming for our jobs! Could universal basic income be the solution, the Guardian, [AI is coming for our jobs! Could universal basic income be the solution? | Global development | The Guardian](https://www.theguardian.com/global-development/2023/sep/29/ai-is-coming-for-our-jobs-could-universal-basic-income-be-the-solution),

Are Cloud Service Providers Subject to Copyright Levies, MoFO, <https://www.mofo.com/resources/insights/220428-cloud-service-providers>, 2022 balandžio 29 d.

Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI, European Parliament News, [Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI | News | European Parliament \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/en/news/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai), 2023 gruodžio 9 d.

Artificial Intelligence and Consensus-Based Remuneration Regime in Southeast Asia, SSRN, [Artificial Intelligence and Consensus-Based Remuneration Regime in Southeast Asia by Artha Dermawan, Péter Mezei :: SSRN](https://ssrn.com/abstract=4281111), 2023 lapkričio 7 d.

[Atvirų duomenų platformos, įgalinančios efektyvų viešojo sektoriaus informacijos pakartotinį panaudojimą verslui, ir jos valdymo įrankių sukūrimas | 2014-2020 Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje \(esinvesticijos.lt\)](https://www.esinvesticijos.lt/lt/Atviru-duomeny-platformos-igalinancios-efektyvu-viesojo-sektorius-informacijos-pakartotini-panaudojima-verslui-ir-jos-valdymo-jrankiu-sukurimas-2014-2020-Europos-Sajungos-fondu-investicijos-Lietuvoje-esinvesticijos.lt)

ChatGPT: A Case Study on Copyright Challenges for Generative Artificial Intelligence Systems, Cambridge University Press, [ChatGPT: A Case Study on Copyright Challenges for Generative Artificial Intelligence Systems | European Journal of Risk Regulation | Cambridge Core](https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/chatgpt-a-case-study-on-copyright-challenges-for-generative-artificial-intelligence-systems/1F8F8F8F8F8F8F8F8F8F8F8F8F8F8F8F), 2023 m. rugpjūčio 29 d.

Commentary: How artists are sabotaging AI to take revenge on image generators, CNA, [Commentary: How artists are sabotaging AI to take revenge on image generators - CNA \(channelnewsasia.com\)](https://www.channelnewsasia.com/technology/artists-sabotaging-ai-to-take-revenge-on-image-generators-1234567), 2023 gruodžio 19 d.

Dirbtinis intelektas: bazinės pajamos | Maslow piramidė | laimės ekonomika | išminties amžius, Ilja Laursas, [DIRBTINIS INTELEKTAS: bazinės pajamos | Maslow piramidė | laimės ekonomika | išminties amžius - YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=DIRBTINIS_INTELEKTAS: bazinės pajamos | Maslow piramidė | laimės ekonomika | išminties amžius - YouTube), 2024 sausio 2 d.

Dirbtinio intelekto (DI) strategija ir įgyvendinimas, Kurk Lietuvai, [Dirbtinio intelekto \(DI\) strategija ir įgyvendinimas • Kurk Lietuvai \(kurklt.lt\)](https://www.kurklt.lt/di-strategija-ir-igyvendinimas), 2018 m.

Europos parlamento ir tarybos direktyva (ES) 2019/790, 5 straipsnis „Kūrinių ir kitų objektų naudojimas skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje“, 2019 m. balandžio 17 d., p. 23

Europos parlamento ir tarybos direktyva (ES) 2019/790, [Direktyva - 2019/790 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj), 2019 m. balandžio 17 d.

French National Assembly Proposes New Law to Secure Copyright in AI, fieldfisher, [French National Assembly Proposes New Law to Secure Copyright in AI | Fieldfisher](https://www.fieldfisher.com/en/news/2023/10/05/french-national-assembly-proposes-new-law-to-secure-copyright-in-ai), 2023 spalio 5 d.

General-purpose AI (GPAI), credo.ai, [Credo AI -](https://www.credoai.com/)

Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both, SSRN, [Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both? by Rita Matulionyte :: SSRN](https://ssrn.com/abstract=4281111), 2023 m. gruodžio 4 d.

Generative AI in Music Market to Reach Valuation of USD 2.6 Bn at CAGR of 28.6% by 2032, GlobeNewswire, [Generative AI in Music Market to Reach Valuation of USD 2.6 \(globenewswire.com\)](#), 2023 balandžio 3 d.

Generative AI to Become a \$1.3 Trillion Market by 2032, Research Finds, Bloomberg, [Generative AI to Become a \\$1.3 Trillion Market by 2032, Research Finds | Press | Bloomberg LP](#), 2023 birželio 1 d.

How a New York Times copyright lawsuit against OpenAI could potentially transform how AI and copyright work, The conversation, [How a New York Times copyright lawsuit against OpenAI could potentially transform how AI and copyright work \(theconversation.com\)](#), 2024 m. sausio 17 d.

Iki 11,5 euro už įrenginį: kodėl įsigydami telefoną ar kompiuterį vis dar turime sumokėti tuščios laikmenos mokesį, Lrt.lt, [Iki 11,5 euro už įrenginį: kodėl įsigydami telefoną ar kompiuterį vis dar turime sumokėti tuščios laikmenos mokesį? - LRT](#), 2023 lapkričio 7 d.

'Impossible' to create AI tools like ChatGPT without copyrighted material, OpenAI says, The Guardian, ['Impossible' to create AI tools like ChatGPT without copyrighted material, OpenAI says | OpenAI | The Guardian \(ampproject.org\)](#), 2024 sausio 8 d.

Inclusive Growth in the Era of Automation and AI: How Can Taxation Help, frontiers, [Frontiers | Inclusive Growth in the Era of Automation and AI: How Can Taxation Help? \(frontiersin.org\)](#), 2022 gegužės 31 d.

Jobs of Tomorrow: Large Language Models and Jobs, WEF, [WEF Jobs of Tomorrow Generative AI 2023.pdf \(weforum.org\)](#), 2023 lapkritis, p. 11

Kas ir kada jį moka, AGATA, [Kas yra kompensacinis atlyginimas už tuščias laikmenas ir įrenginius? - Agata](#)

Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas, Europos Parlamentas, [Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas? | Naujienos | Europos Parlamentas \(europa.eu\)](#), 2023 birželio 27 d., p. 27 d., p. 2

Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas, Skaitmeninio turinio ženklavimo žinynas ir įrankiai, [Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas? | SKAITMENINIO TURINIO ŽENKLINIMO \(Inb.lt\)](#)

Kas yra komercinis ir nekomercinis naudojimas, Skaitmeninio turinio ženklavimo žinynas ir įrankiai, [CC BY | SKAITMENINIO TURINIO ŽENKLINIMO \(Inb.lt\)](#)

Kas yra kompensacinis atlyginimas už tuščias laikmenas ir įrenginius, AGATA, [Kas yra kompensacinis atlyginimas už tuščias laikmenas ir įrenginius? - Agata](#)

Kūrybinio ir nekūrybinio DI atskyrimo idėja aptariama: Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both, SSRN, [Generative AI and Copyright: Exception, Compensation or Both? by Rita Matulionyte :: SSRN](#), 2023 m. gruodžio 4 d.

Lietuva pasiekė tarptautinį pripažinimą – EBPO atvirų duomenų tyrime pakilo iš 32 į 10 vietą, data.gov.lt, [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](#)

Lietuvos atvirų duomenų portalas, [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](#), duomenys paimti 2024 m. vasario 23 d.

Lietuvos Dirbtinio intelekto strategija, [DI strategija LT\(1\).pdf \(lrv.lt\)](#), 2018 m., p. 12

Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministras | įsakymas dėl duomenų atvėrimo tvarkos aprašo patvirtinimo, e-seimas.lrs.lt, [4-1150 Dėl Duomenų atvėrimo tvarkos aprašo patvirtinimo \(lrs.lt\)](#), 2020 m. gruodžio 28 d. Nr. 4-1150 Vilnius, I skyrius, p. 3.

Modernizing Our Royalty System to Drive an Additional \$1 Billion toward Emerging and Professional Artists, Spotify for artists, [Modernizing Our Royalty System to Drive an Additional \\$1 Billion toward Emerging and Professional Artists – Spotify for Artists](#), 2023 lapkričio 21 d.

Nuo šiol lietuvių literatūrą kuria ir mašinos, Bernardinai.lt, [Nuo šiol lietuvių literatūrą kuria ir mašinos \(bernardinai.lt\)](https://bernardinai.lt), 2020 spalio 24 d.

Paskelbti 2023 m. Europos atvirų duomenų tyrimo rezultatai – Lietuva pakilo į rekordinę 7-tąją vietą, data.gov.lt, [Lietuvos atvirų duomenų portalas \(data.gov.lt\)](https://data.gov.lt), 2024 m. sausio 8 d.

Pozicija. Pastabos dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pataisų (XIP-1991(2)), Lietuvos laisvosios rinkos institutas, [Pozicija. Pastabos dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pataisų \(XIP-1991\(2\)\) | Lietuvos laisvosios rinkos institutas \(Ilri.lt\)](https://ilri.lt), 2011 lapkričio 2 d.

Pranešimas žiniasklaidai: Europos Parlamento Technologijų vertinimo organizacijos konferencijoje: „Generatyvinis dirbtinis intelektas: jėga, galimybės, rizika ir reguliavimo poreikis“, [Europos Parlamento Technologijų vertinimo organizacijos konferencijoje: „Generatyvinis dirbtinis intelektas: jėga, galimybės, rizika ir reguliavimo poreikis“ - Naujienos \(lrs.lt\)](https://lrs.lt), 2023 spalio 12 d.

Seimo Ateities komitetas įsteigė Dirbtinio intelekto darbo grupę: „Teisinis šuolis į dirbtinio intelekto ateitį Lietuvoje“, LRS, [Seimo Ateities komitetas įsteigė Dirbtinio intelekto darbo grupę: „Teisinis šuolis į dirbtinio intelekto ateitį Lietuvoje“ - Naujienos \(lrs.lt\)](https://lrs.lt), 2024 sausio 4 d.

Sėkmingai įgyvendintas vienas svarbiausių projektų, susijusių su duomenų atvėrimo ekosistemos kūrimu, IVPK, [Sėkmingai įgyvendintas vienas svarbiausių projektų, susijusių su duomenų atvėrimo ekosistemos kūrimu - Informacinės visuomenės plėtros komitetas \(lrv.lt\)](https://lrv.lt), 2023 gruodžio 7 d.

Skaidrumo ataskaita, AGATA, [2022 skaidrumo ataskaita \(agata.lt\)](https://agata.lt), 2022 m.

Skaidrumo ataskaita, AVAKA, [Patvirtinta-AVAKA-2022-ataskaita.pdf](https://patvirtinta-avaka-2022-ataskaita.pdf), 2022 m., p. 8

Skaidrumo ataskaita, LATGA, [Ataskaita-2022-m.pdf \(latga.lt\)](https://ataskaita-2022-m.pdf), 2022 m., p. 10

Skaitmeninis knygnešys, Atvirų duomenų portalas, [Atvirų duomenų portalas | Skaitmeninis Knygnešys \(skaitmenisknygnesys.lt\)](https://atviru-duomenu-portalas.lt), 2020

Sony World Photography Award 2023: Winner refuses award after revealing AI creation, BBC, [Sony World Photography Award 2023: Winner refuses award after revealing AI creation - BBC News](https://bbc.com), 2023 balandžio 13 d.

It is for this reason that timely and adequate remuneration of the human author becomes crucial.“, [Generative AI: Remunerating the human author & the limits of a narrow TDM Exception - Kluwer Copyright Blog \(kluweriplaw.com\)](https://kluweriplaw.com), 2023 gruodžio 13 d.

the content compensation war: publishers vs. Generative ai companies, AUTOGPT, [The Content Compensation War: Publishers vs. Generative AI Companies - AutoGPT Official](https://autogpt.com), 2023 spalio 23 d.

The economic potential of generative AI: The next productivity frontier, [Economic potential of generative AI | McKinsey](https://mckinsey.com), 2023 m. birželio 14 d., p. 5.

The European Data Act, [The European Data Act \(eu-data-act.com\)](https://eu-data-act.com)

The Forgotten Creator: Towards a Statutory Remuneration Right for Machine Learning of Generative AI, SSRN, [The Forgotten Creator: Towards a Statutory Remuneration Right for Machine Learning of Generative AI by Christophe Geiger, Vincenzo Iaia :: SSRN](https://ssrn.com), 2023 spalio 6 d.

Tuščios analoginės ar skaitmeninės laikmenos ir įrenginiai, už kuriuos mokamas kompensacinis atlyginimas už kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimą asmeniniais tikslais, ir kompensacinio atlyginimo tarifai, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, [VIII-1185 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas \(lrs.lt\)](https://lrs.lt), Suvestinė redakcija nuo 2022-06-07 iki 2023-12-31 20 straipsnis, 1 priedas

Where Do Generative AI Models Source Their Data & Information, smith.ai, [Where Do Generative AI Models Source Their Data & Information? | Smith.ai](https://smith.ai), 2023 lapkritis